

Gewoon, maar toch anders

*Begeleiding bij seksualiteit en relatievorming aan mensen
met een licht verstandelijke beperking en homoseksuele
gevoelens*

Linde van Leussen
Michiel van de Steeg

Christelijke Hogeschool Windesheim
Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Mei 2011

Gewoon,
maar
toch
anders

Naam instelling:
Opdrachtgever:

COC Amsterdam Café Oké
R. J. Sikkel,
Coördinator Café Oké

Adres:

Rozenstraat 14
1016 NX
Amsterdam

Telefoon:

020 - 62 63 087

Email:

info@cocamsterdam.nl

*“Wij zijn mensen en wij hebben
gevoelens. Het is uw beroep om ons
te begrijpen”*

Citaat bezoeker Café Oké Amsterdam

Voorwoord

Dit adviesrapport hebben wij geschreven in het kader van ons onderzoeksproject in het vierde jaar van de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening.

Het onderzoeksproject duurde van februari 2011 tot en met mei 2011.

Wij willen via deze weg een aantal mensen bedanken die ons geholpen hebben met dit onderzoek. Opdrachtgever Rijkjan Sikkel voor zijn expertise op het gebied van homoseksualiteit en afstudeerbegeleider Annemieke Oostveen die altijd hulp bood wanneer dat nodig was en ons van duidelijke feedback voorzag.

Ook willen wij de externe deskundigen mevrouw Stoffelen en mevrouw Schaafsma bedanken. Wij hebben erg veel informatie verkregen tijdens onze gesprekken en ons onderzoek is daar vollediger door geworden.

Tot slot willen wij de bezoekers van het Café Oké Amsterdam en de begeleiders die bereid waren tot een gesprek, bedanken voor het delen van hun ervaringen, meningen en wensen ten aanzien van de begeleiding.

Inhoudsopgave

Samenvatting	6
1. Inleiding en achtergrond	
1.1 Opzet van het onderzoek	7
1.2 Hoofdvraag van het onderzoek	7
1.3 Deelvragen van het onderzoek	7
1.4 Informatie over de opdrachtgever	8
1.5 Toelichting begrippen	8
2. Methode en verantwoording	
2.1 Verantwoording methode	10
2.2 Werkwijze deelvragen	11
2.3 Opbouw adviesrapport	12
3. Beantwoording deelvraag 1	
3.1 Een dubbele minderheid	13
3.2 Wensen	14
3.3 Deskundige ervaringen	15
3.4 Conclusie	15
4. Beantwoording deelvraag 2	
4.1 Begeleiden bij seksualiteit en relatievorming	16
4.2 Begeleiden bij homoseksualiteit	17
4.3 Professionaliteit van begeleiders	18
4.4 Conclusie	21
5. Beantwoording deelvraag 3	
5.1 Begeleiden bij seksualiteit en relatievorming	22
5.2 Begeleiden bij homoseksualiteit	23
5.3 Wensen	24
5.4 Conclusie	24
6. Conclusies en aanbevelingen	
6.1 Conclusies	26
6.2 Aanbevelingen	27
7. Kanttekeningen	29
8. Literatuurlijst	30
Bijlagen	31
1. Interviewlijst doelgroep	32
2. Interviewlijst begeleiders	34
3. Interviewlijst deskundigen	36
4. Samenvattingen interviews doelgroep	39
5. Samenvattingen interviews deskundigen	42
6. Samenvattingen interviews begeleiders	50

Samenvatting

Mensen met een licht verstandelijke beperking en homoseksuele gevoelens behoren twee keer tot een minderheid in onze samenleving, zij ervaren hun geaardheid vaak als een dubbele beperking.

In dit onderzoek wordt onderzocht hoe de begeleiding aan deze mensen kan verbeteren. Het is een kwalitatief onderzoek waarin gegevens worden verzameld door middel van interviews met cliënten, deskundigen en begeleiders van de doelgroep.

Uit onze interviews en andere onderzoeken blijkt enerzijds dat begeleiders vinden dat de begeleiding aan deze doelgroep moet verbeteren, anderzijds lijken begeleiders in de praktijk een afkeer te hebben tegen het verbijzonderen van LVB'ers vanwege hun homoseksuele gevoelens. Zowel begeleiders als instellingen staan minder positief tegenover het begeleiden van homoseksuelen bij seksualiteit en relatievorming dan tegenover heteroseksuelen.

Uit de literatuur blijkt echter ook dat deze doelgroep wel degelijk een andere begeleiding nodig heeft dan heteroseksuele cliënten. Door hun verstandelijke beperking zijn deze mensen afhankelijk van begeleiders in het ontdekken van de eigen (on)mogelijkheden en (on)wenselijkheden ten aanzien van seksualiteit en relatievorming. Daarnaast krijgen zij meer dan heteroseksuele LVB'ers, te maken met pesterijen en discriminatie. Er heerst veel homonegativiteit, zowel onder normaal begaafde mensen als onder mensen met een verstandelijke beperking. Het aantal mensen dat negatief tegen over homoseksualiteit staat is groter dan het aantal mensen dat positief tegenover homoseksualiteit staat.

Extra aandacht voor de doelgroep lijkt ons niet het verbijzonderen van de doelgroep, maar noodzakelijk om passende begeleiding te bieden aan een groep die een dubbele minderheid is binnen onze samenleving.

Aanbevelingen om dit te bereiken vindt u terug in het afsluitende hoofdstuk van het adviesrapport.

1. Inleiding en achtergrond

Mensen met een licht verstandelijke beperking en homoseksuele gevoelens behoren twee keer tot een minderheid in onze samenleving. Door hun verstandelijke beperking zijn zij afhankelijk van begeleiding. In dit onderzoek werd onderzocht hoe de begeleiding aan deze mensen kan verbeteren. Eerdere studies onderzochten hoe de doelgroep hun geaardheid ervaart en hoe begeleiders staan tegenover begeleiding bij homoseksualiteit. Onderzoeksresultaten (Abbott & Howarth, 2005) laten zien dat veel licht verstandelijk beperkte mensen met homoseksuele gevoelens niet uitkomen voor hun geaardheid uit angst voor de reacties van de omgeving, dat deze mensen meer te maken hebben met vereenzaming en vaak te maken krijgen met pesten en discriminatie vanwege hun geaardheid. Uit ander onderzoek blijkt dat begeleiders en instellingen minder positief staan tegenover het bieden van begeleiding bij seksualiteit en relatievorming aan homoseksuele cliënten dan aan heteroseksuele cliënten (Abbott & Howarth, 2007).

Uit deze gegevens kunnen wij opmaken dat een homoseksuele cliënt met andere problemen krijgt te maken dan een heteroseksuele cliënt. Er is echter nog geen onderzoek gedaan naar de vraag hoe de begeleiding waar deze doelgroep afhankelijk van is, kan aansluiten bij de hulpvragen van homoseksuele cliënten.

Dit onderzoek geeft inzicht in de vaardigheden en kennis die worden gevraagd van begeleiders om passende begeleiding aan mensen met een licht verstandelijke beperking te kunnen geven.

Daarnaast gaan we in op de vraag hoe instellingen er voor kunnen zorgen dat deze kennis en kunde vervolgens in praktijk om te zetten.

1.1 Opzet van het onderzoek

In dit onderzoek werd onderzocht hoe de begeleiding aan mensen met een licht verstandelijke beperking en homoseksuele gevoelens verbeterd zou kunnen worden. Het is een kwalitatief onderzoek waarin gegevens zijn verzameld door middel van interviews met cliënten, deskundigen en begeleiders van de doelgroep.

1.2 Hoofdvraag van het onderzoek

“Kan de begeleiding aan mensen met een licht verstandelijke beperking met homoseksuele gevoelens verbeteren en zo ja, hoe?”

1.3 Deelvragen van het onderzoek

Deelvraag 1

“Hoe wordt de begeleiding door mensen met een licht verstandelijke beperking en homoseksuele gevoelens ervaren?”

Deelvraag 2

“Wat is er geschreven over passende begeleiding aan mensen met een licht verstandelijke beperking en homoseksuele gevoelens?”

Deelvraag 3

“Wat moet er volgens ervaren en minder ervaren begeleiders veranderen aan de begeleiding aan mensen met een licht verstandelijke beperking met homoseksuele gevoelens?”

1.4 Informatie over de opdrachtgever

Onze opdrachtgever is Rijkjan Sikkels, coördinator van het Café Oké Amsterdam. Café Oké is een activiteit van de Federatie van Nederlandse verenigingen tot integratie van homoseksualiteit COC (verder aangeduid als ‘het COC’). Het COC is een vereniging die belangen behartigt van homoseksuele mannen en vrouwen en transgenders.

Het Café Oké Amsterdam

Café Oké Amsterdam is onderdeel van het COC Amsterdam. Het is een ontmoetingsplaats voor homoseksuelen, lesbiennes, biseksuelen en transgenders met een verstandelijke beperking. Café Oké is de naam van het café in Amsterdam, maar er zijn in Nederland nog ongeveer vijftien soortgelijke cafés, die elke maand bijeenkomsten organiseren zoals: Café Oké in Zwolle, Café Dapper in Nijmegen en Café Prettig Anders in Utrecht.

Verreweg de meeste cafés worden vanuit een plaatselijke COC vereniging georganiseerd, soms met steun van MEE.

Naast het organiseren van de maandelijkse ontmoetingsbijeenkomsten voor homoseksuele verstandelijke beperkten, zet het COC zich ook in om het klimaat bij begeleiders en in de instellingen zo te veranderen dat ook homoseksuele verstandelijk beperkten zich zelf kunnen zijn. Vooral om die reden, treden ze ook naar buiten, zoals bij de Gay Parade van 2010 en door deelname aan het TV programma ‘Knoop in je Zakdoek’ (10 april 2011).

1.5 Toelichting begrippen

LVB

Wij gebruiken in dit rapport de afkorting LVB, dit staat voor ‘licht verstandelijke beperking’. Mensen met een licht verstandelijke beperking duiden wij aan met de afkorting LVB’ers.

Met dit begrip bedoelen wij mensen met een IQ (Intelligentie Quotiënt) tussen de 50-55 en de 70-75 (Gemert & Minderaa, 2000).

Homoseksualiteit

Onder homoseksualiteit verstaan wij een seksuele voorkeur voor hetzelfde geslacht. Deze mensen worden vaak aangeduid als homoseksuelen, lesbiennes en biseksuelen. Biseksuelen hebben een seksuele voorkeur voor zowel hetzelfde als het andere geslacht.

Niet iedereen die seks of een partnerrelatie heeft met iemand van het zelfde geslacht, voelt zich daadwerkelijk homoseksueel of biseksueel. Zo zei een van de bezoekers van Café Oké Amsterdam: “Ik val op mensen, of dat een man of vrouw is dat doet er niet toe.”

Sommige mensen zijn van mening dat homoseksualiteit meer is dan een seksuele voorkeur voor het zelfde geslacht. Soms wordt homoseksualiteit gezien als een identiteitskwestie, een bewuste keuze voor een bepaalde levensstijl. Hier is niet iedereen het mee eens.

Identiteitsbesef en het bewust kiezen van een bepaalde levensstijl, vereist de vaardigheid om naar jezelf te kunnen kijken. Zeker bij mensen met een verstandelijke beperking is deze vaardigheid niet

altijd aanwezig. De voorkeur voor hetzelfde geslacht is wel aanwezig, maar het besef dat je dan homoseksueel bent, niet altijd. De vraag is dan of wij kunnen spreken van een homoseksuele identiteit, niet bij iedereen is homoseksualiteit een bewuste levensstijl.

Begeleiding

Met begeleiding bedoelen wij de begeleiding bij seksualiteit en relatievorming. Deze begeleiding is erop gericht om de cliënt te ondersteunen bij het inzicht krijgen in de eigen (on)mogelijkheden en (on)wenselijkheden ten aanzien van seksualiteit en relaties. Hiermee wordt aandacht besteed aan het geven van voorlichting over geslachtsgemeenschap, voortplanting, masturbatie enz., maar het gaat hierbij ook over relatievorming, kennis van het eigen lichaam, zelfwaardering en weerbaarheid.

2. Methode van onderzoek

Inleiding

In dit hoofdstuk van ons adviesrapport beschrijven wij welke methode wij hebben gebruikt voor ons onderzoek en verantwoorden wij waarom wij voor deze methode hebben gekozen.

Wij zetten dit hoofdstuk in drie delen uiteen:

- Verantwoording methode
- Werkwijze deelvragen
- Opbouw adviesrapport

2.1 Verantwoording methode

Wij hebben er voor gekozen om een kwalitatief onderzoek te houden. Als omschrijving van kwalitatief onderzoek gebruiken wij:

“Onderzoek waarbij je overwegend gebruik maakt van gegevens van kwalitatieve aard en dat als doel heeft onderzoekproblemen in of van situaties, gebeurtenissen en personen te beschrijven en te interpreteren” (Baarda, Goede & Teunissen, 2001, pp. 15).

De doelgroep waar wij onderzoek naar doen, is erg moeilijk bereikbaar en er is weinig over bekend. Het leek ons daarom verstandig om in gesprek te komen met deze doelgroep en hun begeleiders. Wij vonden het belangrijk om op deze manier informatie te vergaren en vanuit de ideeën en gedachten van zowel de doelgroep als de begeleiders met aanbevelingen te komen.

Omdat wij ons tot een kwalitatief onderzoek beperkten, selecteerden wij door middel van een steekproef onze respondenten. Bij deze respondenten namen wij een interview af.

Het is niet bekend hoe groot de populatie homoseksuele mensen met een licht verstandelijke beperking is. Er kan wel een ruwe schatting worden gemaakt. Er wonen namelijk ongeveer 130.000 LVB'ers in Nederland. Ongeveer 10% van de Nederlandse bevolking is niet-heteroseksueel. Het aantal niet-heteroseksuele LVB'ers is geschat op 13.000 mensen (LFB Onderling Sterk, 2009).

Wij hebben ervoor gekozen om te streven naar het interviewen van vijf bezoekers van Café Oké Amsterdam en het interviewen van 10 begeleiders die ervaring hebben met het begeleiden van de doelgroep. Op deze manier wilden wij zo veel mogelijk informatie vergaren over meningen, motieven, ideeën en houdingen van zowel de doelgroep als de begeleiders.

Dataverzamelmethode

De dataverzamelmethode die we hebben gebruikt zijn halfgestructureerde interviews en literatuur onderzoek. Door te kiezen voor halfgestructureerde interviews hebben wij onze onderwerpen van te voren vast kunnen stellen. Elk interview begon met een aantal gestructureerde vragen, dit waren o.a. vragen naar persoonlijke gegevens gevolgd door de van tevoren vastgestelde onderwerpen.

Wij hebben gekozen voor een halfgestructureerd interview om zodoende antwoorden te krijgen op de vragen die wij hadden, maar door het gesprek een open karakter te geven, lieten wij ook ruimte voor de begeleiders om met eigen verhalen te komen.

Aantal geïnterviewden

In ons adviesrapport refereren wij vaak naar aantallen van geïnterviewde LVB'ers met homoseksuele gevoelens, externe deskundigen en begeleiders. Om deze getallen inzichtelijk te maken, is in het onderstaande tabel aangegeven hoeveel personen wij van elke groep hebben geïnterviewd.

Geïnterviewden	Aantal
De doelgroep	5
Externe deskundigen	2
Begeleiders	10

2.2 Werkwijze deelvragen

Deelvraag 1

Om antwoord te krijgen op deelvraag 1 hebben we ervoor gekozen om eerst te beginnen met het interviewen van homoseksuele LVB'ers. Deze doelgroep is niet gemakkelijk te vinden. We hebben ervoor gekozen om bezoekers van het Café Oké Amsterdam te benaderen en vonden vijf mensen bereid om te interviewen.

Voorafgaand aan de interviews hebben wij in de literatuur gezocht naar informatie over homoseksualiteit en een licht verstandelijke beperking. Aan de hand van onze bevindingen hebben wij onze vragenlijst voor het interview samengesteld.

Ter aanvulling van onze eigen observaties hebben wij ook mevrouw J. Stoffelen, MSc. geïnterviewd. Zij is onderzoekster bij het Gouverneur Kremers Centrum van de Universiteit van Maastricht en interviewde voor haar onderzoek 21 homoseksuele LVB'ers. Een interview met haar vulde onze eigen observaties rijkelijk aan.

Deelvraag 2

Wij hebben voor deze deelvraag de informatie die er is over seksuele voorlichting aan LVB'ers en de informatie over homoseksualiteit gebundeld.

Naast het bestuderen van de bestaande literatuur hebben wij een interview gehad met mevrouw D. Schaafsma, MSc. Zij is onderzoekster bij het Gouverneur Kremers Centrum van de Universiteit van Maastricht en interviewde voor haar onderzoek de ontwikkelaars van vijf verschillende Nederlandse voorlichtingsmethodes, en onderzocht hun programma's vervolgens op systematiek.

Deelvraag 3

Aan de hand van de gemaakte vragenlijst hebben wij de interviews afgenomen bij tien begeleiders, van zeven verschillende instellingen door heel Nederland, die ervaring hebben met het begeleiden van homoseksuele LVB'ers.

2.3 Opbouw adviesrapport

Door middel van onze deelvragen hebben wij gegevens verzameld vanuit drie verschillende oogpunten: homoseksuele LVB'ers, literatuur en begeleiders.

Om overzicht te creëren in deze berg aan informatie hebben wij ons tijdens het beantwoorden van de deelvragen steeds drie dezelfde vragen gesteld:

1. Wat maakt de begeleiding bij seksualiteit en relaties aan LVB'ers anders dan bij normaal begaafde personen?
2. Wat maakt de begeleiding bij homoseksualiteit anders dan heteroseksualiteit?
3. Wat vragen deze specifieke kenmerken van de doelgroep van begeleiders aan vaardigheden, kennis en houding?

Op die manier kregen wij overzicht in de verschillen en overeenkomsten tussen de verschillende oogpunten.

In het afsluitende hoofdstuk 'Conclusies en Aanbevelingen' geven wij antwoord op de hoofdvraag door een verbinding te leggen tussen praktijk en theorie. Ons adviesrapport sluiten wij ten slotte af met onze aanbevelingen om de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers te verbeteren.

3. Beantwoording deelvraag 1

“Hoe wordt de begeleiding door mensen met een licht verstandelijke beperking en homoseksuele gevoelens ervaren?”

Inleiding

Voor deze deelvraag hebben wij ons verdiept in bestaand onderzoek en literatuur over de doelgroep en wij hebben vijf bezoekers van het Café Oké Amsterdam geïnterviewd.

Een onderdeel van ons vooronderzoek was het interviewen van gezondheidswetenschapper mevrouw J. Stoffelen, MSc.

In dit hoofdstuk belichten wij de volgende vragen:

- Wat voor begeleiding wil de doelgroep bij hun homoseksualiteit?
- Wat moet er veranderen volgens de doelgroep aan de begeleiding?

3.1 Een dubbele minderheid

Aan het begin van ons onderzoek waren wij nog zoekende naar wat cliënten onder begeleiding verstaan. Waarbij willen homoseksuele LVB'ers begeleiding en vragen homoseksuele cliënten om andere begeleiding dan heteroseksuele cliënten?

Naar schatting moeten er in Nederland zeker 13.000 mannen en vrouwen met een verstandelijke beperking en homo- of biseksuele gevoelens zijn (LFB Onderling Sterk, 2009). Toch komt lang niet iedereen voor deze gevoelens uit “omdat ze er geen woorden voor hebben, de reacties van de buitenwereld vrezen of niet weten bij wie zij moeten zijn”(Carbo, 2011 p. 15). Veel LVB'ers ervaren hun homoseksualiteit als een dubbele beperking.

Alle geïnterviewde personen gaven aan dat zij vanaf hun puberteit (ongeveer vanaf 14 jaar) zich bewust werden van het feit dat zij zich aangetrokken voelde tot het zelfde geslacht, maar lang niet iedere LVB'er met homoseksuele gevoelens besluit daar voor uit te komen. Uit onderzoek blijkt dat vooral lesbiennes met een verstandelijke beperking hun homoseksualiteit als 'verkeerd' ervaren (Abbott & Howarth, 2005).

Een van de bezoekers vertelde ons over zijn coming-out. Hij had het in de eerste instantie niet durven vertellen aan de coördinator uit angst dat het niet geaccepteerd zou worden. Twee bezoekers vertelden dat ze aan nieuwe personeelsleden liever niet vertelden dat ze homoseksueel zijn, uit angst dat er vreemd op gereageerd zal worden.

Een aantal geïnterviewden vertelde dat hun begeleiding hen had geholpen bij de coming-out naar familieleden toe. Zo vertelde één van de bezoekers dat zijn begeleider hem had geholpen met het schrijven van brieven naar zijn familie om over zijn homoseksualiteit te vertellen, hij was zijn begeleider daar erg dankbaar voor.

“Je moet leren dat je een beperking hebt en dan ook nog dat je homo bent. Je hoort twee keer bij een minderheid, dat is lastig.”

Je moet mondig zijn als je homoseksualiteit bespreekbaar wil maken binnen de instelling. Dat benoemde iedere bezoeker van Café Oké Amsterdam die wij interviewden. Maar ook mondig zijn blijkt niet altijd het gewenste resultaat op te leveren. “Soms moet je gewoon doen”, dat bleek uit het verhaal van een andere bezoeker die wij interviewden. Hij wilde toestemming van zijn begeleider om uit te gaan. Hij had dit meerdere malen gevraagd maar iedere keer kreeg hij te horen dat ze het zouden overleggen in het team. Na een paar maanden liep hij met zijn buskaart naar zijn begeleiding en zei: En nu ga ik!” Hij was het zat om op antwoord te wachten.

Een aantal van de bezoekers had een partner meegenomen naar het interview in het café. Wij vroegen hen naar hun ervaringen met begeleiding op het gebied van relaties. Vaak blijkt het hebben van een relatie een moeilijk punt binnen instellingen. Begeleiders twifelen vaak over het feit of dit wel verantwoord is. Een van de geïnterviewden vertelde dat hij niet mocht trouwen van zijn familie en begeleiders, daar was hij erg verdrietig over.

Gelukkig waren er ook positieve ervaringen op dit gebied. Een stel vertelde dat ze bij elkaar op bezoek mochten en ook bij elkaar mochten blijven slapen.

Ze vonden het erg prettig dat dit door de instelling geaccepteerd werd.

3.2 Wensen

In de interviews die wij met de bezoekers van het Café Oké Amsterdam hadden, kwam een aantal duidelijke verbeterpunten naar voren. Ten eerste waren alle bezoekers van mening dat er opener gesproken moet worden over seksualiteit. Niet alleen over homoseksualiteit maar ook over seksualiteit in het algemeen. Daarnaast werd ons snel duidelijk dat begeleiding bij seksualiteit ook

“Als ik betaal voor begeleiding in natura, verwacht ik ook dat een begeleider meegaat naar een sauna als ik dat graag wil.”

meer moet inhouden dan alleen seksuele voorlichting. De mate waarin er behoefte is aan uitleg over de ‘technische’ kant van seksualiteit is heel uiteenlopend. Zo wil de ene bezoeker informatie over gay-bars en parenclubs, terwijl een ander dit privé vindt en dit soort zaken niet wil delen met een begeleider.

Een aantal bezoekers gaf aan dat zij van mening is dat begeleiders meer moeten weten over homoseksualiteit en ook beter op de hoogte moeten zijn van de faciliteiten en activiteiten voor homoseksuele LVB’ers. Wat betreft het begeleiden bij activiteiten, vonden meerdere bezoekers het belangrijk dat begeleiding er ook voor open moet staan om naar activiteiten mee te gaan.

Sommige LVB’ers hebben moeite met reizen en zijn daarom van begeleiding afhankelijk wanneer ze iets willen ondernemen. De coördinator van het Café Oké Amsterdam vertelde ons dat het aantal begeleiders dat naar Café Oké Amsterdam meekomt is afgenomen en daarmee ook het aantal zwaarder beperkte mensen dat naar Café Oké Amsterdam komt.

“Mijn begeleider dient het maar te accepteren. Ik pas mij niet aan, aan de begeleider. De begeleider moet zich aan mij aanpassen. Wanneer zij mij niet accepteren, stel ik hen voor de keuze: of mij accepteren, of iemand anders begeleiden.”

3.3 Deskundige ervaringen

Om ons onderzoek vollediger te maken hebben wij gesproken met gezondheidswetenschapper mevrouw Stoffelen. Tijdens het gesprek waren er veel punten van herkenning tussen onze interviewresultaten en de verhalen die zij had gehoord. Wij vroegen haar waar begeleiders extra op moeten letten in hun begeleiding aan homoseksuele cliënten. Zij vertelde ons dat mensen van de doelgroep veel meer te maken krijgen met discriminatie en pesterijen: “Van de 21 mensen die wij spraken, hadden 15 mensen ervaring met discriminatie, uitlachen, buitengesloten worden. Meer dan de helft van onze geïnterviewden vertelde spontaan over ervaringen met seksueel misbruik” (Carbo, 2011 p. 15).

Daarnaast benadrukte ook zij, dat de hulpvragen rondom seksualiteit en relaties van mensen met een licht verstandelijke beperking zeer uiteenlopend zijn. Het komt regelmatig voor dat begeleiders de hulpvraag van de cliënt verkeerd interpreteren. “Begeleiders en deskundigen bekijken seksualiteit vaak vanuit hun eigen normen en waarden. In de praktijk blijkt vaak dat mensen met een verstandelijke beperking heel anders over seksualiteit denken en heel andere behoeften hebben dan ‘wij’ denken. Dat is afhankelijk van hun ervaring en niveau”, aldus Stoffelen. Zij vertelde ons vervolgens over een situatie uit de praktijk dat dit mooi illustreert:

Een bewoner ging elke zondag naar zijn vriendin en kwam elke zondag weer terug met rode oortjes, hij wilde daar altijd graag over vertellen. Het stel werd nauwgelet begeleid binnen de instelling waar zij woonde, elke zondag gingen ze een stapje verder. Elke week werd het koppel begeleid bij het volgende stapje: eerst ging de kamer deur op slot, een week later gingen de gordijnen dicht, dan de verwarming wat hoger, en vervolgens de kleren uit. Na de laatste stap werd de man gevraagd: “En, wat deden jullie toen?” Waarop de man antwoordde: “Toen hebben we op de grond een puzzel gemaakt.”

3.4 Conclusie

Als antwoord op de deelvraag kunnen we concluderen dat de geïnterviewden zowel positieve als negatieve ervaringen hebben met begeleiding bij seksualiteit en relatievorming. Onze indruk is dat veel homoseksuele LVB'ers het hebben van homoseksuele gevoelens ervaren als een dubbele beperking omdat ze een dubbele minderheid zijn in de samenleving.

Homoseksuele LVB'ers hebben geen andere hulpvragen dan heteroseksuele LVB'ers. Wanneer een heteroseksuele LVB'er vraagt waar hij uit kan gaan, vraagt ook een homoseksuele LVB'er waar hij uit kan gaan. Echter ligt het verschil in het feit dat de kennis van de begeleider over de mogelijkheden, breder georiënteerd moet zijn.

Verbeterpunten voor de begeleiding die werden aangegeven, zijn dat er opener gepraat moet worden over seksualiteit en dat begeleiders meer kennis moeten krijgen van homoseksualiteit en de faciliteiten voor homoseksuele LVB'ers. Daarnaast hebben begeleiders het volgens de geïnterviewden maar gewoon te accepteren dat ze homoseksueel zijn en is het ondersteunen bij activiteiten en het geven van informatie onderdeel van hun werk.

4. Beantwoording deelvraag 2

“Wat is er geschreven over passende begeleiding aan mensen met een licht verstandelijke beperking en homoseksuele gevoelens?”

Inleiding

Een van de aanleidingen voor ons onderzoek, was het feit dat de literatuur over dit onderwerp, weinig toegankelijk is voor begeleiders. Hoewel er aardig wat recente literatuur te vinden is over seksualiteit bij LVB'ers, zijn deze onderzoeken vrijwel allemaal gericht op heteroseksualiteit. Er is een afwezigheid van studies die de gevoelens en ervaringen onderzoeken van LVB'ers met homoseksuele gevoelens. Dit wordt onder anderen beaamd door de onderzoekers Abbott en Howarth (2007).

Met dit hoofdstuk doen wij een poging om de bestaande informatie die er is over seksuele voorlichting aan LVB'ers en de informatie over homoseksualiteit te bundelen.

Naast het bestuderen van de bestaande literatuur hebben wij een interview gehad met mevrouw D. Schaafsma, MSc.

De beantwoording van deze deelvraag is verdeeld in de volgende hoofdpunten:

- Wat maakt de begeleiding bij seksualiteit en relaties aan LVB'ers anders dan de begeleiding aan normaal begaafde personen?
- Wat vraagt de begeleiding bij homoseksualiteit anders dan bij heteroseksualiteit.
- Wat vragen deze specifieke kenmerken van de doelgroep van begeleiders aan vaardigheden, kennis en houding?

4.1 Begeleiden bij seksualiteit en relatievorming

LVB en zelfontplooiing

Om een beeld te geven over wat voor specifieke begeleiding deze doelgroep vraagt, willen wij eerst ingaan op hoe de ontwikkeling van een LVB'er verschilt van een normaal begaafd persoon.

Een heel mensenleven lang is een mens opzoek naar een balans tussen afhankelijkheid en onafhankelijkheid. Enerzijds zoekt een mens naar saamhorigheid, anderzijds zoekt een mens naar zelfstandigheid. Het geeft een gevoel van trots en macht om eigen keuzes te kunnen maken en daar ook verantwoordelijkheid voor te dragen.

De ontwikkeling en zelfontplooiing wordt gestimuleerd door een juiste balans in vrijheid en veiligheid. Een kind, maar ook een jongere of volwassene, heeft zowel een veilige basis nodig om op terug te kunnen vallen, als een uitdagende omgeving of situatie om zich verder te kunnen ontplooiën. Baby's en kinderen zijn in grote mate afhankelijk van hun opvoeders en ouders maar worden, naar mate zij ouder worden, steeds zelfstandiger.

Mensen met een licht verstandelijke beperking ontwikkelen zich vaak tot minder zelfstandige personen omdat zij in mindere mate een beroep kunnen doen op hun eigen verstandelijke vermogens. Bij LVB'ers is de verhouding binnen de intelligentiestructuur en de persoonlijkheidsstructuur vaak minder harmonieus. Met intelligentiestructuur wordt de verhouding tussen enerzijds verbale vaardigheden en anderzijds handelingsvaardigheden bedoeld. Een bekende

driedeling in de persoonlijkheidsstructuur is die van de verstandelijke, sociale en emotionele component (Bosch, 1999).

Seksualiteit en relatievorming

Voor een normaal begaafd persoon is de puberteit de levensfase waarin seksualiteit, identiteit en relaties verder vormgegeven worden. Zo beschrijft Erikson in zijn Psychosociale 'Theory of Life Stages' (1963) dat de mens in zijn adolescentie telkens keuzes moet maken, waarbij hij voortborduurde op eerdere ervaringen die van belang zijn voor de identiteitsvorming. Erikson noemt dit identiteit versus rolverwarring (Verhulst, 2005).

De keuzes worden onder andere beïnvloed door opleiding, beroep en morele en religieuze waarden. Wanneer de adolescent hier niet in slaagt, kan er gesproken worden van een identiteitsverwarring. Het succesvol doorlopen van eerdere fases zijn voor een deel bepalend voor het succesvol doorlopen van de identiteitsvorming.

Bosch (1999) schrijft in zijn boek over seksualiteit en relatievorming bij mensen met een verstandelijke beperking, het volgende over puberteit: "Na deze periode wordt er verwacht dat je je identiteit helder hebt en aanvaardt de samenleving- in tegenstelling tot de redelijke tolerante houding die ingenomen wordt jegens allerlei escapades in de puberteitsperiode – over het algemeen minder experimenteergedrag" (Bosch, 1999, p. 94).

De lichamelijke veranderingen en de daarbij mogelijke gevoelswisselingen die tijdens de puberteit intreden, zijn voor LVB'ers niet anders dan voor normaal begaafde personen. Voor veel pubers is dit een periode die gepaard gaat met experimenteren en het verkennen van het eigen lichaam en gevoelens, ook dit is voor LVB'ers niet anders. Een groot verschil is echter dat normaal begaafde pubers hun ervaringen voor het grootste deel opdoen door ervaringen te delen en uit te wisselen met leeftijdsgenoten. LVB'ers hebben echter minder de mogelijkheid om met leeftijdsgenoten hun ervaringen uit te wisselen. Simpelweg omdat zij in een omgeving wonen waarin leeftijdsgenoten ook niet beschikken over deze intelligentie en omdat ze vaak meer moeite hebben met het verwoorden van gevoelens en behoeftes. De mate waarin zij zichzelf "ontdekken" is daarom meer afhankelijk van de ondersteuning van begeleiders en ouders.

4.2 Begeleiden bij homoseksualiteit

Tolerantie van homoseksualiteit

Om verder te kunnen kijken naar de vraag wat voor begeleiding een homoseksuele LVB'er nodig heeft, is het ook noodzakelijk om te kijken naar de maatschappelijke context waarin de cliënt zich bevindt. Hoe is het, los van het hebben van een verstandelijke beperking, om homoseksueel in Nederland te zijn? Nederland is een land dat wereldwijd bekend staat om haar tolerantie ten aanzien van homoseksuelen en homoseksualiteit, maar is Nederland werkelijk een Walhalla voor homoseksuelen? In 2003 kopte een opinieweekblad 'Nederland is homomoe', een titel die zich duidelijk niet laat rijmen met de tolerante houding van Nederland die herhaaldelijk uit onderzoek naar voren komt. Dit artikel beschreef dat Nederlanders vonden dat homoseksuelen mogen bestaan, maar dat ze dit liever niet moeten laten zien. Dezelfde houding komt ook naar voren in onderzoek van Parker (2003) waarin Nederlandse scholieren aangeven geen moeite te hebben met homoseksualiteit zolang het niet zichtbaar is (Van Wijk, Meerendonk, Bakker & Vanwesenbeeck, 2005). Homonegativiteit komen we niet alleen tegen onder normaal begaafde personen. Onderzoek (Leutar & Mihoković, 2007) onder 24 LVB'ers in Engeland toonde aan dat ook onder LVB'ers

homonegativiteit heerst:

83,3% van de respondenten had een negatieve houding ten opzichte van homoseksualiteit onder mannen en 79,2 % van de respondenten had een negatieve houding ten opzichte van homoseksualiteit onder vrouwen.

De onderzoekers Abbott en Howarth (2007) onderzochten de tolerantie van begeleiders ten opzichte van homoseksuelen. Zij hielden interviews onder 71 hulpverleners van 21 verschillende instellingen die werken met LVB'ers. Terwijl 76% van de geïnterviewde begeleiders zei dat ze ondersteuning zouden bieden bij seksualiteit, zou maar 41% van de geïnterviewde begeleiders ondersteuning bij seksualiteit bieden wanneer dit een homoseksuele cliënt betrof.

Dubbel stigma

In de beantwoording van deelvraag 1 hebben wij aangestipt dat deze doelgroep vaak kampt met een dubbel stigma. Deze doelgroep is afwijkend in de gehandicaptenzorg omdat ze homoseksueel zijn, maar ook in de homoscene zijn zij anders omdat ze een verstandelijke beperking hebben. Uit onderzoek (Van Wijk et al., 2005) naar de homonegativiteit binnen Nederland, maar ook uit de hiervoor benoemde onderzoeken in het buitenland, blijkt dat dit gevoel niet onterecht is.

Een ervaringsdeskundige verwoordt het uitkomen voor homoseksuele geaardheid als volgt:

“Je moet een soort van land van herkomst verwerven om in een overheersend heteroseksuele omgeving aan homoseksualiteit vorm te leren geven. Homo's en lesbo's hebben elkaar nodig om te leren omgaan met hun homoseksuele gevoelens en potentiële maatschappelijke afwijzing. Homo's en lesbo's hebben elkaar nodig voor het vinden van seks en vriendschap. Homo of lesbo kun je kortom niet zijn zonder culturele achterban” (Veenker et al., 1998, p. 101).

Wanneer je leeft met een dubbel stigma is het dubbel lastig om voor je homoseksualiteit uit te komen. Zeker voor LVB'ers, die vaak de drang hebben om er bij te willen horen in de maatschappij, is het een lastig onderwerp. Veel LVB'ers hebben negatieve ervaringen doordat zij zich niet konden aanpassen aan de eisen die de omgeving aan hen stelde. Een laag zelfbeeld en een negatief lichaamsbeeld is iets wat veel voorkomt bij LVB'ers (Bosch, 1999).

4.3 Professionaliteit van begeleiders

Missie en kerntaken

In deze subparagraaf geven wij antwoord op de vraag wat een begeleider aan kennis, vaardigheden en houding moet bezitten homoseksuele LVB'ers gepaste begeleiding te bieden. Wij hebben ons daarvoor eerst verdiept in onze eigen opleidingskwalificaties om de missie kerntaken van een begeleider verder uiteen te zetten. Laten wij beginnen met de missie van een sociaal pedagogisch hulpverlener:

“Het is de missie van de sociaal pedagogische hulpverlener om cliënten volwaardig en menswaardig te laten functioneren in hun primaire leefsituatie en sociale omgeving. Juist met en voor die mensen die niet in staat zijn om hieraan zelfstandig en autonoom vorm te geven.

Om dat te bereiken is een SPH'er nabij en aanwezig in de primaire leefsituatie en de sociale omgeving van de cliënt(en). Benut hij professioneel en op creatieve wijze hart, hoofd en handen. Streeft hij duidelijke, vastgelegde doelen na. Is hij altijd uit op menselijke waardigheid, waarbij

verantwoordelijkheid en zelfregulatie fundamenteel zijn” (Landelijke Opleidingsoverleg SPH, 2009, p. 19). Een aantal kerntaken van de begeleider zijn:

- Vanuit visie op volwaardig burgerschap met een cliënt en cliëntstelsel werken aan het ontwikkelen en in stand houden van competenties. Hierbij wordt uitgegaan van de kracht van de cliënt, rekening houdend met de eisen die de omgeving stelt.
- Het signaleren van kwetsbare groepen en (maatschappelijke) risicofactoren, deze bij relevante partijen met visie en vakmanschap onder de aandacht brengen en de daarbij passende preventieve activiteiten initiëren.
- Vanuit een (internationaal) geïnspireerde visie op instellingsbeleid en -methodiek een bijdrage leveren aan onderzoek, ontwikkeling en innovatie van hulpverlening, die leidt tot een in de praktijk haalbare verbetering daarvan.

Hieruit kunnen wij opmaken dat het de taak is van de begeleiders om problemen te signaleren, ondersteunend te zijn bij de alledaagse leefsituatie van de cliënt en een betere participatieplaats te creëren voor en met de cliënt.

Kennis & vaardigheden

Uit de voorafgaande subparagrafen kunnen wij concluderen dat de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers op het gebied van seksualiteit en relatievorming, vraagt om specifieke kennis en vaardigheden.

De verstandelijke beperking vraagt van begeleiders om de volgende vaardigheden (Bosch, 1999):

- openheid in communiceren
- zo concreet mogelijk taalgebruik
- positief bekrachtigen, zowel verbaal als non-verbaal
- benadrukken dat er geen fouten worden gemaakt
- regelmatig herhalen van stof: dan beklijft het beter
- stapsgewijze realisatie

Een licht verstandelijke beperking is aan de buitenkant vaak niet te zien. Dit in combinatie met de drang om niet anders te willen zijn dan anderen en erbij te willen horen zorgt ervoor dat LVB'ers vaak worden overschat. Voor een optimale ontwikkeling van de persoon zal er een balans moeten zijn tussen begeleiding en stimuleren tot zelfstandigheid.

De begeleiding heeft de taak om in te schatten wat iemand wel of niet kan en waar iemand juist ruimte nodig heeft om te experimenteren of ondersteuning en begeleiding nodig heeft. Het begeleiden van LVB'ers vraagt daarbij om een goed inschattingsvermogen omdat de intelligentiestructuur en de persoonlijkheidsstructuur vaak minder harmonieus is dan bij normaal begaafde personen. Een veel voorkomend gegeven is dat LVB'ers worden overschat of overbeschermd. De begeleiding zal vaak schipperen tussen het geven van experimenteer ruimte en het stellen van kaders.

Wat betreft de informatie en materialen die er voor begeleiders beschikbaar zijn, blijkt uit onderzoeken rondom seksuele voorlichting, dat het materiaal over het algemeen alleen gericht is op heteroseksualiteit. Uit onderzoek (Löfgren-Martenson, 2009) blijkt dat deze onvolledigheid niet alleen geldt voor het materiaal voor begeleiders maar ook voor het materiaal voor LVB'ers.

Over de effectiviteit van de bestaande voorlichtingsmethodes is weinig bekend, begrijpen wij uit ons interview met D. Schaafsma, MSc. De effectiviteit is namelijk moeilijk te meten want daarvoor moeten instellingen een evaluatiestudie doen. Daarnaast is de effectiviteit alleen maar te meten wanneer een de methode in zijn geheel wordt gebruikt. Echter blijkt vaak dat instellingen willekeurige delen gebruiken uit een methode.

“De uniformiteit komt tot uiting in het garanderen van de pluriformiteit.”
Bosch, 1999, p. 56.

Houding

De verstandelijke beperking en het dubbel stigma zorgt ervoor dat homoseksuele LVB'ers voor een groot deel afhankelijk zijn van begeleiders en opvoeders. Het is juist voor deze doelgroep van belang dat zij begeleiders hebben aan wie zij hun verhaal aan kwijt kunnen en dat de begeleiders hen kunnen helpen in het vinden van zichzelf en het ontwikkelen van hun eigen identiteit, zonder dat zij bang hoeven te zijn dat de begeleiders hun seksuele voorkeur afkeuren.

Handelingsverlegenheid

In het boek 'visie en attitude' schrijft Bosch (1994) dat goede zelfkennis van een begeleider uiterst belangrijk is om goede begeleiding te kunnen bieden. In de ontmoeting met de ander (de cliënt) geven wij onszelf door. Zo geeft een begeleider ook zijn eigen kijk op seksualiteit en relatievorming door. Mensen met een licht verstandelijke beperking zijn daar afhankelijk van. Het is belangrijk dat opvoeders en begeleiders beseffen dat ze veel invloed hebben op de manier waarop een cliënt zijn lichaam beleeft. Wanneer een kind bijvoorbeeld geregeld krijgt te horen dat het zitten aan geslachtsdelen vies is, zal hij zijn geslachtsdeel als vies gaan ervaren. Hiermee geeft een begeleider het signaal af dat je nooit aan je geslachtsdeel mag zitten en dit heeft invloed op de lichaamsbeleving van de cliënt.

In de praktijk zien wij vaak handelingsverlegenheid bij begeleiders wanneer het om seksualiteit en relatievorming gaat. Seksuele voorlichting wordt vaak pas achteraf gegeven, wanneer iemand een kinderwens heeft, wanneer iemand een relatie krijgt of wanneer er sprake is van seksueel misbruik. “Mensen met een verstandelijke handicap houden ons een spiegel voor, confronteren ons met onszelf en dwingen ons tot keuzes. Hun beleving van seksualiteit, hoe die er ook uit ziet, brengt ons in aanraking met onze eigen gevoelens, opvattingen en wensen met betrekking tot seksualiteit en relatievorming. (.....) We kunnen ons afvragen in hoeverre we onze eigen opvattingen, wensen en gevoelens hierover helder (willen) hebben” (Bosch, 1999, p. 21).

De terughoudendheid van instellingen die begeleiding bieden aan homoseksuele LVB'ers, op het gebied van ondersteuning bij seksualiteit en relatievorming, werd ook duidelijk zichtbaar in een onderzoek (Abbott & Howarth, 2007) in Engeland. De onderzoekers wilden weten of instellingen hun cliënten ondersteuning boden bij seksualiteit en relatievorming. De conclusie van het onderzoek was dat instellingen er de voorkeur voor hebben dat cliënten zelf met hun vragen komen, in plaats dat begeleiders deze vragen aandragen.

Gedeelde visie

De houding van de begeleider en de manier waarop deze tot uiting komt in de professionaliteit, wordt voor een groot gedeelte bepaald door de visie en het beleid van de instelling waar de

begeleider werkzaam is. Een gedeelde visie en beleid met betrekking tot seksualiteit en relatie vorming is belangrijk binnen een instelling. Zo weten collega's waarbij ze begeleiding kunnen geven en op welke manier van ze verwacht wordt dit te doen. Collega's kunnen elkaar feedback geven wanneer blijkt dat er niet volgens de afgesproken werkwijze gehandeld wordt en ze kunnen elkaar op gewenste momenten aanvullen of taken overnemen.

Wanneer een instelling geen beleid heeft ten aanzien van seksualiteit en relatievorming, weten begeleiders niet wat er van hen verwacht wordt en bepalen begeleiders vervolgens zelf waarbij zij een cliënt wel of niet begeleiden. Dit zet de deur open voor willekeur waar cliënten uiteindelijk de dupe van kunnen worden (Bosch, 1990).

4.4 Conclusie

Wij komen tot de conclusie dat er veel geschreven is over seksualiteit bij mensen met een licht verstandelijke beperking, maar dat over homoseksualiteit weinig tot niets is geschreven.

Er zijn meerdere factoren die het noodzakelijk maken dat homoseksuele LVB'ers begeleiding krijgen bij seksualiteit en relatie vorming. De licht verstandelijke beperking maakt dat LVB'ers afhankelijk zijn van begeleiding. Ze kunnen zich in hun seksuele ontwikkeling niet beroepen op leeftijdsgenoten zoals normaal begaafde pubers doen. Daarnaast zien wij dat LVB'ers meer te maken krijgen met pesterijen en discriminatie. Veel homoseksuele LVB'ers ervaren hun beperking en homoseksualiteit als een dubbele beperking, ze zijn een minderheid binnen een minderheid.

De verstandelijke beperking vraagt van begeleiders dat zij zonder verhullend taalgebruik duidelijk kunnen maken hoe alles werkt, maar wij hebben geconcludeerd dat er veel handelingsverlegenheid binnen de gehandicaptenzorg heerst.

Seksuele voorlichting wordt nog te vaak pas gegeven wanneer er zich al negatieve ervaringen hebben voorgedaan. De voorlichting die er wordt gegeven is veelal gericht op het voorkomen van problemen en is daardoor veel meer gericht op de negatieve kant van seksualiteit in plaats van de plezierige kant van seksualiteit en seksuele gezondheid.

Daarnaast blijkt uit onderzoek dat er naast de verlegenheid om over seksualiteit te praten, het overgrote deel van begeleiders nog minder graag begeleiding biedt bij seksualiteit en relatievorming aan een cliënt die homoseksueel is. Daar komt bij dat begeleiders in hun handelen voor een groot deel ook afhankelijk zijn van het beleid binnen de instelling waar zij werkzaam zijn. Veel instellingen zijn terughoudend in het bieden van begeleiding bij seksualiteit en relatievorming. Zij willen dat cliënten zelf met vragen komen, in plaats dat begeleiders deze vragen aandragen.

“Waarom zouden we hen onthouden waarvan we zelf genieten, wat we zelf plezierig en verrijkend vinden.”
Bosch 1999, p. 9.

5. Beantwoording deelvraag 3

“Wat moet er volgens ervaren en minder ervaren begeleiders veranderen aan de begeleiding aan mensen met een licht verstandelijke beperking met homoseksuele gevoelens?”

Inleiding

Om deze deelvraag te beantwoorden, hebben wij interviews gehouden met tien begeleiders die ervaring hebben in het begeleiden van homoseksuele LVB'ers. Door deze begeleiders gerichte vragen te stellen over hun ervaringen en meningen over dit onderwerp, willen wij erachter komen wat er volgens hen moet veranderen aan de begeleiding van homoseksuele LVB'ers. De vragenlijst en een samenvatting van de interviews hebben wij toegevoegd als bijlage.

In dit hoofdstuk belichten wij de volgende vragen:

- Wat voor begeleiding wordt er gegeven op het gebied van seksualiteit en relatievorming?
- Waarin verschilt de begeleiding aan homoseksuele cliënten van heteroseksuele cliënten volgens begeleiders?
- Wat moet er volgens begeleiders veranderen aan de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers?

5.1 Begeleiden bij seksualiteit en relatievorming

Vinden begeleiders het hun taak om begeleiding te bieden bij seksualiteit en relatievorming, zijn ze daartoe opgeleid en hoe luidt het beleid binnen instellingen rondom seksualiteit en relatie vorming? We vroegen de begeleiders of zij het hun taak vinden om ondersteuning te bieden bij seksualiteit en relatievorming. Acht begeleiders vonden dat zij ondersteuning moeten bieden ten aanzien van seksuele voorlichting en relatievorming. Wanneer dit niet gebeurt, kunnen er problemen ontstaan, aldus de begeleiders. Drie begeleiders benoemden dat het soms beter kan zijn dat een externe begeleider ondersteuning biedt bij seksualiteit en relatievorming, in verband met de privacy gevoeligheid van het onderwerp.

Het grootste gedeelte van de begeleiders vindt het dus hun taak om deze begeleiding te bieden, maar zijn de begeleiders ook opgeleid op het gebied van seksualiteit en relatievorming?

Vier begeleiders gaven aan wel informatie te hebben gekregen tijdens hun studie over seksualiteit, maar niet over homoseksualiteit. Drie begeleiders gaven aan het niet meer te weten. Echter vertelde negen begeleiders dat de hoeveelheid informatie niet aansluit bij de praktijk. Zij moesten het in de praktijk ondervinden. Opvallend was dat ondanks dat negen begeleiders hadden aangegeven dat de opleiding niet aansloot bij de praktijk, maar twee begeleiders aangaven meer informatie tijdens de opleiding te willen.

“Eigenlijk lopen opleidingen altijd een beetje achter op de ontwikkelingen in de maatschappij.”

Ook wilden wij weten wat er in de praktijk terecht komt van de begeleiding bij seksualiteit en relatievorming. Van de zeven instellingen waar wij geweest zijn, gaven vijf aan te werken met een protocol over seksualiteit in het algemeen. Geen één van de protocollen besteedt aandacht aan homoseksualiteit. Slechts een enkele begeleider geeft aan niet te werken met een protocol. Aan deze begeleiders stelden wij de vraag, wat zij er van vonden om niet te werken met een protocol. Elk van de ondervraagden gaf aan het niet vervelend te vinden, omdat elke hulpvraag als uniek behandeld dient te worden. Bij degenen die aangaven wel te werken met een protocol, gaven drie begeleiders aan zich niet te hebben verdiept in dit protocol. Eén begeleider gaf aan dat het beleid erop gericht was relaties en seksuele ontwikkeling te ontmoedigen. Alle instellingen werken met ondersteuningsplannen, maar bijna de helft geeft daarbij ook aan dat het onderdeel seksualiteit minimaal behandeld wordt. De privacygevoeligheid van het onderwerp speelt hier een grote rol in. Veel cliënten willen niet dat dit soort informatie in het plan wordt beschreven omdat de ouders het plan ook te lezen krijgen of bijvoorbeeld omdat een cliënt geen negatieve ervaringen uit het verleden zwart op wit wil hebben staan. In de meeste gevallen wordt er genoteerd of de desbetreffende cliënt seksueel voorgelicht is, en of de cliënt wensen heeft ten aanzien van seksualiteit. Slecht een enkele instelling gaat dieper op het onderwerp in en maakt bijvoorbeeld wel gebruik van een vragenlijst.

“Niet overdrijven al dat homogedoe. Als je gewoon doet wordt je het snelst geaccepteerd.”

5.2 Begeleiden bij homoseksualiteit

Alle begeleiders hadden ervaring met het begeleiden van één of meerdere homoseksuele LVB'ers. Drie begeleiders vertelden dat de cliënt al uit de kast was op het moment van begeleiden, drie andere begeleiders vertelden dat de cliënt hulp heeft gehad bij het uit de kast komen, drie begeleiders gaven aan dat de cliënt zelf uit de kast is gekomen en één begeleider wist het niet. Wij stelden de begeleiders de vraag of de begeleiding van homoseksuele cliënten, moet verschillen ten aanzien van heteroseksuele cliënten. Acht begeleiders gaven aan dat de begeleiding niet moet verschillen. Iedereen is uniek en wordt dus als dusdanig behandeld, ook mensen die homoseksueel zijn. De andere twee begeleiders vonden dat de begeleiding wel moet verschillen. De begeleiders benoemde als reden de seksuele veiligheid, in verband met een grotere kans op SOA's bij seks tussen twee mannen en ondersteuning bij het acceptatie proces, vanwege het dubbele stigma.

De begeleiders hebben de cliënten voornamelijk ondersteund bij het waarborgen van de (seksuele)veiligheid in relaties, het leren kennen van de eigen (on)wenselijkheden ten aanzien van seksualiteit en relaties en het vinden van een geschikte vriend.

Acht begeleiders wisten gelukkig waar zij heen moesten voor informatie over homoseksualiteit. Opvallend was dat er maar één begeleider was die de cliënt had geattendeerd op het COC in plaats van anders om.

Slechts twee begeleiders gaven aan niet te weten waar zij naar toe moesten voor informatie over homoseksualiteit.

Een aantal begeleiders merkte op dat het zoeken naar informatie rondom homoseksualiteit voor deze doelgroep erg moeilijk is en veel tijd kost. Dating sites en andere informatie op internet zijn vaak niet geschikt voor de doelgroep.

Een van de begeleiders vertelde dat het hem op was gevallen dat de groep LVB'ers verandert. De

groep die tussen wal en schip valt, wordt steeds groter. Dit zijn de mensen die een vrij hoog verstandelijk niveau hebben maar net niet helemaal mee kunnen komen. “Deze mensen willen absoluut niet geassocieerd worden met mensen met een handicap” merkte een andere begeleider op. Het vinden van een geschikte vriend of een leuke ontmoetingsplek is voor deze doelgroep extra lastig omdat zij het liefst mee willen doen met de ‘normaal begaafde’ homoseksuelen, maar steeds weer negatieve ervaringen opdoen doordat ze net niet mee kunnen komen.

” Hij moet accepteren wie ik ben en ik wie hij is. Maar hij moet me niet iets gaan opdringen wat ik niet prettig vindt, onder het mom van ‘omdat jij mij begeleidt moet je je hierin interesseren.’”

Wat betreft de vaardigheden die deze doelgroep van een begeleider vraagt, werd door alle begeleiders aangegeven het erg belangrijk is om duidelijk te zijn. Als er gezegd wordt, dat twee mensen seks met elkaar gehad hebben, dan kunnen wij daar ons een voorstelling bij maken. Bij mensen met een licht verstandelijke beperking hoeft dit niet altijd het geval te zijn. Het is dan goed om deze zaken letterlijk te kunnen benoemen en geen verhullend taalgebruik te gebruiken, veel begeleiders vinden dat moeilijk.

Uit de interviews met de bezoekers van het Café Oké Amsterdam en begeleiders kwam naar voren dat cliënten vaak vinden dat een begeleider de begeleiding moet bieden die de cliënt zich wenst. Opvallend was dat een aantal begeleiders ook benoemde dat ze vonden dat er anders om ook door de cliënten rekening gehouden moet worden met de grenzen van de begeleiders.

5.3 Wensen

Tot slot vroegen wij de begeleiders wat er volgens hen moet veranderen aan de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers. De begeleiders gaven allemaal een verschillend antwoord op deze vraag. De volgende punten werden benoemd:

- Meer acceptatie in het hele land.
- Elke begeleider moet verstand van dit onderwerp hebben en niet alleen diegene die te maken hebben met homoseksuele cliënten.
- Begeleiders zelf moeten nog meer openstaan voor homoseksualiteit bij hun cliënten, maar ook voor seksualiteit in het algemeen.
- Meer informatie en kennis binnen instellingen.
- Een site waar alle informatie over mogelijkheden, activiteiten en faciliteiten gebundeld is.
- Gepaste informatie- en dating sites voor LVB'ers met een hoog niveau.

5.4 Conclusie

Het merendeel van de begeleiders vindt dat zij ondersteuning moeten bieden bij seksuele voorlichting en relatievorming, maar slechts een enkeling heeft informatie over seksualiteit gekregen tijdens zijn of haar opleiding. De helft van de begeleiders geeft ook aan het niet nodig te vinden extra informatie te krijgen tijdens de opleiding met betrekking tot dit onderwerp, ze gaven aan dat het in de praktijk toch vaak zoeken is.

Het merendeel van de instellingen waar wij geweest zijn, werkt met een protocol over seksualiteit. De protocollen zijn niet specifiek gericht op homoseksualiteit maar gaan over seksualiteit in het algemeen. In het ondersteuningsplan wordt wel aandacht besteed aan seksualiteit van de cliënt, maar de inbreng is vaak minimaal. Het onderwerp wordt in de meeste gevallen maar kort aangestipt en vaak laat de begeleiding het daarbij. Het komt voor dat de cliënt niet wil dat er bepaalde onderwerpen in het ondersteuningsplan komen te staan, deze worden dan ook niet opgeschreven. Verder valt op dat begeleiders vaak vinden dat de begeleiding niet moet verschillen ten aanzien van heteroseksuele cliënten. Iedereen is uniek en moet als dusdanig worden begeleid. Daarentegen werd

wel benoemd dat het goed is om rekening te houden met deze groep vanwege het feit dat het een dubbele minderheid is.

De begeleiders ondersteunen de cliënten met name in het waarborgen van (seksuele)veiligheid in relaties en het leren kennen van de eigen (on)wenselijkheden ten aanzien van seksualiteit.

Handelingsverlegenheid is ook een onderwerp dat veel ter sprake kwam bij de interviews. Veel begeleiders gaven aan bepaalde verhalen van cliënten niet te willen horen. Ook het concreet benoemen van seksualiteit zonder verhullend taalgebruik te gebruiken, is vaak lastig voor de begeleiders.

Begeleiders benoemden dat alle begeleiders meer kennis moeten krijgen van deze doelgroep, dat er meer informatie beschikbaar moet komen en dat deze informatie ook toegankelijker moet zijn voor iedereen. Daarnaast werd benoemd dat er gekeken moet worden naar de invloed van maatschappelijke ontwikkelingen op de doelgroep. De groep LVB'ers met een hoger IQ wordt steeds groter, ook voor deze doelgroep moeten gepaste informatie- en dating sites komen.

6. Conclusies en aanbevelingen

“Kan de begeleiding aan mensen met een licht verstandelijke beperking met homoseksuele gevoelens verbeteren en zo ja, hoe?”

Inleiding

In dit hoofdstuk geven wij antwoord op de hoofdvraag. Na onze interviews met de doelgroep, deskundigen en begeleiders en de informatie die wij hebben verkregen uit de literatuur, leggen wij in dit hoofdstuk een verbinding tussen wat er in de praktijk plaats vindt en wat er in de literatuur wordt aanbevolen. Na het beantwoorden van de hoofdvraag gaan we verder met onze aanbevelingen ten aanzien van de acties die er volgens ons ondernomen moeten worden om de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers te verbeteren.

6.1 Conclusies

Zowel mensen van de doelgroep als begeleiders en deskundigen geven aan dat de begeleiding bij seksualiteit en relatievorming aan homoseksuele LVB'ers moet verbeteren.

De benoemde verbeterpunten zijn:

- Meer acceptatie in het hele land
- Elke begeleider moet verstand van dit onderwerp hebben en niet alleen diegene die te maken hebben met homoseksuele cliënten.
- Begeleiders zelf moeten nog meer openstaan voor homoseksualiteit bij hun cliënten, maar ook over seksualiteit in het algemeen.
- Meer informatie en kennis binnen instellingen over homoseksualiteit en de faciliteiten voor deze doelgroep
- Een site waar alle informatie over mogelijkheden, activiteiten en faciliteiten gebundeld is.
- Gepaste informatie- en dating sites voor LVB'ers met een hoog niveau.

Begeleiders en cliënten waren het op deze punten met elkaar eens. Er was echter een punt waarin de begeleiders en cliënten meer begrip van elkaar wensten: cliënten vinden vaak dat een begeleider de begeleiding moet bieden die de cliënt zich wenst en enkele begeleiders benoemden dat ze vonden dat cliënten ook rekening dienen te houden met de grenzen van de begeleiders.

Uit onze interviews en andere onderzoeken blijkt enerzijds dat begeleiders vinden dat de begeleiding aan deze doelgroep moet verbeteren, anderzijds lijken begeleiders in de praktijk een afkeer te hebben tegen het verbijzonderen van LVB'ers vanwege hun homoseksuele gevoelens. Uit onderzoek (Abbott & Howarth, 2007) blijkt dat zowel begeleiders als instellingen minder positief staan tegenover het begeleiden van homoseksuelen bij seksualiteit en relatievorming dan tegenover heteroseksuelen. Uit de literatuur blijkt echter ook dat deze doelgroep wel degelijk een andere begeleiding nodig heeft dan heteroseksuele cliënten. Door hun verstandelijke beperking zijn deze mensen afhankelijk van begeleiders in het ontdekken van de eigen (on)mogelijkheden en (on)wenselijkheden ten aanzien van seksualiteit en relatievorming. Daarnaast krijgen zij meer dan heteroseksuele LVB'ers, te maken met

pesterijen en discriminatie. Er heest veel homonegativiteit, zowel onder normaal begaafde mensen als onder LVB'ers. Het aantal mensen dat negatief tegenover homoseksualiteit staat is groter dan het aantal mensen dat positief tegenover homoseksualiteit staat. Extra aandacht voor deze doelgroep lijkt ons niet het verbijzonderen van de doelgroep, maar noodzakelijk om passende begeleiding te bieden aan een doelgroep die een dubbele minderheid is binnen onze samenleving.

*“Lastig is niet moeilijk en moeilijk
maakt niet onmogelijk”*

Bezoeker van het Café Oké
Amsterdam

6.2 Aanbevelingen

Bestrijden van handelingsverlegenheid

Uit ons onderzoek is gebleken dat veel begeleiders nog handelingsverlegen zijn wat betreft het onderwerp homoseksualiteit en seksualiteit. Wij zijn van mening dat deze handelingsverlegenheid nadelig werkt voor de cliënt, omdat zij vaak zaken willen bespreken die voor de begeleiders barrières oproepen. Deze handelingsverlegenheid dient doorbroken te worden. Organisaties moeten een standaard vragenlijst hebben die begeleiders samen met de cliënt moet invullen, wanneer de cliënt in de desbetreffende woning gaat wonen. Door gericht vragen te stellen over de geaardheid van de cliënt en te vragen naar verwachtingen die de cliënt heeft ten aanzien van de begeleiding, creëer je de openheid die nu nog te weinig aanwezig is.

Ook zijn wij van mening dat het onderwerp seksualiteit en relatievorming op dit moment te weinig besproken wordt binnen teams. Juist het spreken over deze onderwerpen creëert een open sfeer en kan een positieve bijdrage leveren aan het begeleiden van de cliënten en hoe zij hun eigen seksualiteit zien.

Acties:

- een standaard vragenlijst over seksualiteit waar geaardheid ook onderdeel van is en waarin verwachtingen van de cliënt ten aanzien van de begeleiding duidelijk wordt. Dit creëert openheid over het onderwerp.
- Om de kwaliteit van begeleiding bij seksualiteit en relatievorming te waarborgen dient het onderwerp seksualiteit standaard onderwerp te zijn van de teamvergadering.

Kennis en vaardigheden

Ondanks dat de meeste begeleiders aangeven dat zij de informatie over homoseksualiteit niet gemist hebben tijdens hun opleiding, blijkt uit ons onderzoek dat het wel degelijk van belang is dat toekomstige begeleiders meer informatie krijgen over het onderwerp.

Ons onderzoek toont ook aan dat cliënten de begeleiding die zij nu krijgen onvoldoende vinden, dit dient een aanleiding te zijn voor verbetering. Door de kennis van de toekomstige begeleiders te vergroten, kan je bouwen aan een leefwereld waar nog meer aandacht wordt besteed aan de

wensen en behoeften van de cliënt. Het moet vanzelfsprekend zijn dat er over homoseksualiteit en seksualiteit gesproken wordt, zodat de cliënt zich beter kan ontwikkelen.

Actie:

- Opleidingen binnen de sector gehandicaptenzorg dienen standaard voorlichting te geven over homoseksualiteit.

Visie en beleid

Een gedeelde visie en beleid binnen een instelling ten aanzien van seksualiteit en relatievorming is noodzakelijk voor begeleiders. Wanneer er een gedeelde visie is, weten de collega's waar zij elkaar op kunnen aanspreken en wanneer er sprake is van handelingsverlegenheid of meningsverschillen. Juist daarom is het zo belangrijk dat alle hoofden dezelfde kant op staan en alle begeleiders precies weten hoe de organisatie over dit onderwerp denkt. Door alle begeleiders aan een verplichte cursus te laten deelnemen, kan deze visie overgebracht worden. Hierdoor blijft een protocol niet alleen een werkwijze op papier, maar integreert de visie ook in de praktijk.

Actie:

- Instellingen dienen een visie te hebben over begeleiding bij seksualiteit en relatievorming, deze moet door een verplichte cursus overgebracht worden op begeleiders.

7. Kanttekeningen

Er is nog maar weinig onderzoek gedaan naar homoseksualiteit onder LVB'ers. Dit onderzoek maakt maar een klein deel uit van het groter geheel. In dit afsluitend hoofdstuk kijken wij met een kritische blik naar ons onderzoek, vanuit het feit dat ook wij geen volledig beeld kunnen schetsen van de begeleiding en hoe deze kan verbeteren.

Wij hopen toch dat onze onderzoeksresultaten aanleiding zullen geven tot verder onderzoek.

Respondenten

De groep personen die wij hebben geïnterviewd bestond uit bezoekers van het Café Oké Amsterdam.

Wij realiseren ons dat dit een zeer klein aantal mensen is van de groep homoseksuele LVB'ers.

Mensen die minder mondig zijn, niet durven uit te komen voor hun homoseksualiteit, hier geen specifieke aandacht voor willen, mensen die niet in staat zijn om het Café Oké Amsterdam te bezoeken of hier simpelweg niet bekend mee zijn, zijn buiten beschouwing gebleven.

Daarnaast is ook het aantal respondenten van de groep begeleiders erg beperkt gebleven.

Zo waren bijvoorbeeld instellingen en begeleiders die minder positief staan tegenover homoseksualiteit moeilijk te bereiken.

Literatuur

Veel van de gebruikte literatuur is gebaseerd op onderzoek gedaan in het Verenigd Koninkrijk.

We kunnen ons afvragen in hoeverre deze onderzoeksresultaten representatief zijn voor de Nederlandse populatie homoseksuele LVB'ers en begeleiders, gezien de mogelijke culturele verschillen.

8.Literatuurlijst

Boeken

- Abbott, D., & Howarth, J. (2005). *Secret loves, hidden lives? Exploring issues for people with learning difficulties who are gay, lesbian or bisexual*. Bristol: The Policy Press.
- Baarda, D., Goede, M. de., Teunissen, J. (2001). *Kwalitatief Onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff B.V.
- Bosch E. (1994). *Visie en attitude* (vijfde druk). Soest: Uitgeverij Boom/Nelissen.
- Bosch E. (1999). *Seksualiteit en relatievorming van mensen met een verstandelijke handicap* (derde druk). Baarn: Uitgeverij H. Nelissen.
- Gemert, G.H. van., & Minderaa, R. B. (2000). *Zorg voor mensen met een verstandelijke handicap* (vijfde druk, ongewijzigd, 2000). Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Landelijk Opleidingsoverleg SPH/B.V. Uitgeverij SWP(2009). *De creatieve professional – met afstand het meest nabij: Opleidingsprofiel en opleidingskwalificaties Sociaal Pedagogische Hulpverlening*. Amsterdam.
- Starreveld, P. A. (2007.) *Verslaglegging van psychologisch onderzoek*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Verhoeven N.(2007). *Wat is onderzoek?: Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs* (tweede, herziene druk). Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Verhulst F.C. (2005). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Artikelen

- Abbott, D., & Howarth, J. (2007). Still off-limits? Staff views on supporting gay, lesbian and bisexual people with intellectual disabilities to develop sexual and intimate relationships? *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 20, 116-126.
- Wijk van, E., Meerendonk van de, B., Bakker, F., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Moderne homonegativiteit: de constructie van een meetinstrument voor het meten van hedendaagse reacties op zichtbare homoseksualiteit in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 29, 19-27.
- Leutar, Z., & Mihoković, M. (2007). Level of knowledge about sexuality of people with mental disabilities. *Sexuality and Disability*, 25, 93-109.
- LFB Onderling Sterk (2009). *Zonder drempel en zonder stempel: bewustwording rondom seksuele diversiteit bij mensen met een IQ tussen de 50 en 90*. Doetinchem.
- Löfgren-Martenson, L. (2009). The invisibility of young homosexual women and men with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability*, 27, 21-26.

Vaktijdschriften

- Carbo, C. (2011). Homo met beperking nog onzichtbaar. *De Markant*, april 2011, derde editie, p. 15-17.
- Loes van Veenproducties (2010).Onderzoek homoseksualiteit blijft moeilijk. *KLIK*, juni 2010.
- Loes van Veenproducties (2010).Voorlichting getoetst. *KLIK*, juni 2010.

Praktijkbronnen

- Mw. J. Stoffelen, MSc. onderzoekster bij het Gouverneur Kremers Centrum van de Universiteit van Maastricht.
- Mw. D. Schaafsma, MSc. onderzoekster bij het Gouverneur Kremers Centrum van de Universiteit van Maastricht.

Bijlagen

1. Interviewlijst doelgroep
2. Interviewlijst deskundigen
3. Interviewlijst begeleiders
4. Samenvattingen interviews doelgroep
5. Samenvattingen interviews deskundigen
6. Samenvattingen interviews begeleiders

Bijlage 1

Interviewlijst doelgroep

Inleiding

- Wie zijn wij
- Doel van het interview
- Duur van het interview
- Werkwijze
- Wat gebeurt er met de informatie
- Vragen voor toestemming voor geluidsopname

Algemene gegevens

- Bent u een man of een vrouw?
- Wat is uw leeftijd?
- Hoe woont u nu? (Zelfstandig met begeleiding of in een instelling)
- Krijgt u nog steeds begeleiding?
- Wat voor begeleiding krijgt u? (vrijwilligers of familie)
- Is uw instelling wel of niet christelijk? (Waar merkt u dat aan?)

Coming uit

- Wanneer kwam u er achter dat u homo bent?
- Heeft u dit bekend gemaakt? Hoe ging dit? (was dat moeilijk of makkelijk?)
- Heeft u hierbij begeleiding gehad?
- Wilde u daar begeleiding bij?
- Waarom wel of niet?
- Heb je daar begeleiding bij gekregen?
- Zo ja, hoe ging dit?
- Zo nee, wat had u graag gewild?
- Heeft u weleens met een begeleider gepraat over uw homoseksualiteit?
- Hoe werd er door uw begeleider gereageerd op uw homoseksuele gevoelens?

Ervaring van begeleiding

- Heeft u weleens gehad dat u iemand leuk vond?
- Wilde u daar begeleiding bij?
- Waarom wel of niet?

- Heb je daar begeleiding bij gekregen?
- Zo ja, hoe ging dit?
- Zo nee, wat had je graag gewild?

- Heeft u weleens afspraakjes? Hoe wordt daar door de instelling op gereageerd?

Dagelijks leven

- Bent u wel eens uitgescholden omdat u homoseksueel bent?
- Hoe voelde u zich toen?
- Wilde u hier begeleiding bij?
- Waarom wel/niet?

- Bent u op straat wel eens uitgescholden vanwege uw homoseksualiteit?
- Hoe voelde u zich toen?
- Wilde u hier begeleiding bij?

- Waarom wel/niet?

Mening

- Bent u tevreden over de manier waarop de begeleiding omgaat met uw homoseksuele gevoelens?
- Wat vindt u positief aan de begeleiding?
- Wat moet er verbeterd worden?

Bijlage 2

Interviewlijst deskundigen

Interviewvragen voor mevrouw Stoffelen

U heeft onderzoek gedaan naar homoseksualiteit en mensen met een verstandelijke beperking, vanwaar uw keuze voor deze doelgroep?

U heeft voor uw onderzoek 21 mensen van de doelgroep geïnterviewd. Daaruit bleek dat veel van deze geïnterviewde personen behoefte hadden aan ondersteuning. Waar wilde zij ondersteuning bij?

Zijn deze vragen bijvoorbeeld vooral gericht op seksuele voorlichting, relatievorming of op ondersteuning bij identiteitsvorming en acceptatie(coming-out)?

Wij hebben een aantal bezoekers van het Café Oké Amsterdam geïnterviewd. Het viel ons op dat de leeftijd van de LVB'ers die er voor uitkomen dat ze homo zijn, gemiddeld 30 jaar is.

Is dit u ook opgevallen bij uw onderzoeken?

Wij hebben het idee dat het aantal stellen met een groot leeftijdsverschil tussen partners in de homo groepering, groter is dan in de hetero groepering, klopt dit? En zo ja waar komt dit door?

Zou de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers moeten verschillen van de begeleiding aan heteroseksuele LVB'ers? Zo ja, waarin?

Welke vragen zouden volgens u echt niet mogen missen in onze interviews met de begeleiders?

Interviewvragen voor mevrouw Schaafsma

U heeft onderzoek gedaan naar de effectiviteit van seksuele voorlichting aan mensen met een verstandelijke beperking. Bleek het geven van seksuele voorlichting effectief? Waar bleek dat uit?

Wat zijn (rand)voorwaarden om een seksuele voorlichting effectief te kunnen laten zijn?

Tijdens de interviews hebben wij aan de doelgroep gevraagd of de christelijke achtergrond van hun instelling een belemmering vormde tijdens de begeleiding, dit met betrekking tot hun homoseksualiteit. Wat is uw kijk hierop? Merkt u verschil in de manier waarop er seksuele voorlichting wordt gegeven tussen instellingen met een christelijke achtergrond en instellingen die geen christelijke achtergrond hebben?

Momenteel bent u bezig met een onderzoek naar de barrières en succesfactoren bij het geven van seksuele begeleiding:

In uw onderzoek maakt u gebruik van vragenlijsten en interviews. Wat wordt er verstaan onder 'seksuele begeleiding', op welke facetten van de begeleiding richten de vragen zich?

Lopen begeleiders tegen andere barrières aan bij het geven van begeleiding bij seksualiteit en relatievorming aan heteroseksuele cliënten dan aan homoseksuele cliënten?

Voor de tweede fase van ons onderzoek willen wij interviews afnemen bij begeleiders om aan hen te vragen hoe de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers zou kunnen verbeteren.

Waarom moet de seksuele voorlichting aan LVB'ers in verschillen wanneer je dit vergelijkt met mensen zonder licht verstandelijke beperking?

Hoe zou de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers volgens u kunnen verbeteren?

Bijlage 3

Interviewlijst begeleiders

Inleiding

Wie zijn wij

Waar doen wij onderzoek naar

Waar zijn we nu in het onderzoek

Wat is het doel van het interview

Wat gebeurt er met de gegevens/verwerking resultaten

Hoe krijgt de geïnterviewde het resultaat

Algemene gegevens

Naam:

Leeftijd:

Opleiding:

Instelling:

Functie:

Niveau/leeftijd cliënten:

1. A. Kent u homoseksuele LVB'ers?
B. Zo ja hoeveel?

Organisatie

1. A. Is er een beleid binnen de instelling wat betreft homoseksualiteit of seksualiteit in het algemeen?
B. (Indien niet aanwezig) Wat vindt u daarvan?
C. (Indien wel aanwezig) Hoe luidt dat beleid?
D. Hoe is dit bespreekbaar gemaakt?
E. Wat vindt u van dat beleid?
F. Hoe komt dit beleid in de praktijk tot uiting?
2. Is er een seksuoloog binnen de instelling aanwezig? Of een aandachtsfunctionaris?
3. A. Wordt er in het ondersteuningsplan aandacht besteed aan de seksualiteit van de cliënten?
B. Zo ja, hoe?

Ervaring

1. A. Heeft u weleens cliënten met homoseksuele gevoelens begeleid?
B. Zo ja, hoeveel? En hoeveel van hen wonen er binnen uw eigen instelling?
2. A. Kwam de cliënt zelf 'uit de kast', of heeft hij/zij hier hulp bij gehad?
B. Hoe ging dat?
3. Waarbij heeft u deze cliënten begeleid?
4. Waar liep u tegen aan, wat waren/zijn barrières?
5. A. Heeft u ook succes ervaringen?

- B. Zo ja, kunt u daar een voorbeeld van geven?
6. Waar waren deze cliënten gebaat bij?
 7. A. Vond u het lastig om met de cliënt over het onderwerp homoseksualiteit/seksualiteit te praten?
B. (Indien nodig) Wat vond u hier lastig aan?
 8. A. Heeft u weleens een situatie meegemaakt waarin u merkte dat u tegen een persoonlijke grens aan liep?
B. Wat doet u wanneer u tegen uw eigen grens aanloopt?
C. (Indien nodig)waaruit bestond die grens?
 9. In ons vooronderzoek gaven meerdere cliënten aan, zich beperkt in hun vrijheid te voelen door regels van de instelling of begeleiders. Wat is uw mening hierover? Heeft u zelf ervaring met dit soort situaties?
(Heeft u wel gehad dat een cliënt zich beperkt voelde in zijn/haar vrijheid)
 10. Wat had u nodig gehad om de cliënt wel het gevoel van vrijheid te kunnen geven?

Opleiding

1. Heeft u in uw studie informatie gekregen over homoseksualiteit/seksualiteit bij LVB'ers?
2. A. Als u nu naar uw werk kijkt, had u dan gewild dat u meer informatie tijdens uw studie had gehad met betrekking tot dit onderwerp?
B. Zo ja, waarover bijvoorbeeld?
3. Sluit de hoeveelheid informatie die u tijdens uw studie heeft gekregen, aan bij de praktijk?
4. Wist u waar u naar toe moest voor informatie over homoseksualiteit?
5. Weet u waar de cliënt heen kan voor informatie?
6. Weet u waar de cliënt heen kan voor contact met andere LVB'ers met homoseksuele gevoelens?

Professionaliteit

1. A. Moet de begeleiding aan homoseksuele cliënten verschillen ten aanzien van heteroseksuele cliënten?
B. Zo ja, waarin?
2. Wat vinden uw collega's van homoseksualiteit bij LVB'ers?
3. A. Vindt u het de taak van een begeleider om begeleiding te bieden bij seksualiteit en relatievorming?
B. Zo ja, waarom?
C. Zo niet, waarom niet en wiens taak is dit wel?

Afsluiting

1. Wat zou er in uw ogen moeten veranderen om de positie van LVB'ers met homoseksuele gevoelens te verbeteren?
2. Zijn er bepaalde onderwerpen waar wij geen aandacht aan hebben besteed, maar die u wel graag kwijt wil?

Bijlage 4

Samenvatting interviews doelgroep

Inleiding

- Wie zijn wij
- Doel van het interview
- Duur van het interview
- Werkwijze
- Wat gebeurt er met de informatie
- Vragen voor toestemming voor geluidsopname

Algemene gegevens

Bent u een man of een vrouw?

4 mannen

1 vrouw

Wat is uw leeftijd?

28, 34, 43, 45, 51.

Hoe woont u nu? (Zelfstandig met begeleiding of in een instelling)

3 bezoekers wonen begeleid zelfstandig.

2 bezoekers wonen begeleid.

Krijgt u nog steeds begeleiding?

1 bezoeker krijgt 2 keer per maand begeleiding

1 bezoeker zit in afbouwende fase en krijgt bijna geen begeleiding meer.

2 bezoekers kunnen gebruik maken van 24 uren begeleiding.

1 bezoeker krijgt ongeveer 10 uur per week begeleiding van verschillende begeleiders.

Wat voor begeleiding krijgt u? (vrijwilligers of familie)

5 bezoekers krijgen professionele begeleiding van een stichting.

Is uw instelling wel of niet christelijk? (Waar merk je dat aan?)

3 van de 5 instellingen zijn niet christelijk

2 van de 5 instellingen is wel christelijk maar de bezoekers merken dit niet ergens aan.

Coming uit

Wanneer kwam u er achter dat u homo bent?

Alle bezoekers gaven aan dat ze zich hier bewust van werden toen ze in de puberteit kwamen.

2 bezoekers gaven de leeftijd van 10 jaar aan.

1 bezoeker gaf heel duidelijk aan: zolang als ik me kan herinneren ben ik al 'homo', ik val niet op geslacht, ik val op mensen."

Heeft u dit bekend gemaakt? Hoe ging dit? (was dat moeilijk of makkelijk?)

1 bezoeker gaf aan dat de omgeving het altijd al had geweten en dat het altijd al werd geaccepteerd.

1 bezoeker gaf aan dat hij het bekend heeft gemaakt, met behulp van begeleiding d.m.v. een brief.

Hij had het erg moeilijk gevonden, de ene kant van de familie accepteerde het, maar de andere kant wist het nog niet. Die wilde hij het liever niet vertellen omdat die familie bij de pinkstergemeente zit, waar homoseksualiteit een zonde is, aldus de bezoeker.

1 bezoeker heeft er ook moeite mee gehad hij was bang geweest om afgewezen te worden en heeft het uiteindelijk de begeleiders één voor één verteld.

1 bezoeker had het idee dat zijn familie het altijd al wel had geweten en heeft het pas na zijn 30e zelf verteld. Hij heeft veel begeleiding gehad van zijn persoonlijk begeleider d.m.v. gesprekken.

1 bezoeker gaf aan dat hij het zelf pas ging accepteren op latere leeftijd en dat hij daarbij hulp heeft gekregen van zijn toenmalige begeleiders d.m.v. gesprekken.

Heeft u hierbij begeleiding gehad?

4 bezoekers hebben hierbij begeleiding gehad.

1 bezoeker niet.

Wilde u daar begeleiding bij?

De bezoeker die aangaf geen begeleiding te hebben gehad, zei ook dat ze het niet had gewild.

1 bezoeker gaf aan dat hij dat had aangegeven, maar geen begeleiding kreeg

Waarom wel of niet?

De bezoeker die geen begeleiding wilde, vond het een privé kwestie.

1 bezoeker gaf aan dat hij meer begeleiding had willen hebben omdat hij nu alles zelf heeft moeten uitzoeken.

Heeft u weleens met een begeleider gepraat over uw homoseksualiteit?

Alle vijf bezoekers hebben weleens gesprekken gehad over homoseksualiteit met hun begeleiders.

Hoe werd er door uw begeleider gereageerd op uw homoseksuele gevoelens?

1 bezoeker gaf aan dat er binnen de instelling goed op werd gereageerd en dat er wel grapjes werden gemaakt soms, maar over en weer. Grenzen worden gerespecteerd.

1 bezoeker gaf aan dat ze vindt dat de begeleiding haar moet accepteren zoals ze is en anders moeten ze maar iemand anders gaan begeleiden.

Ervaring van begeleiding

Heeft u weleens gehad dat u iemand leuk vond?

5 bezoekers antwoorden van wel.

Wilde u daar begeleiding bij?

3 bezoekers hebben relatietherapie gekregen en vonden dat prettig.

1 bezoeker geeft aan dat hij begeleiding wilde maar niet kreeg en dat hij wilde samenwonen maar dat het niet mocht.

1 bezoeker geeft aan dat hij daar geen begeleiding bij heeft gehad en dit ook niet wilde.

Waarom wel of niet?

1 bezoeker gaf aan dat hij relatietherapie heeft.

1 bezoeker gaf aan dat hij het niet wilde, omdat hij het niet nodig vond.

Heeft u daar begeleiding bij gekregen?

3 bezoekers gaven aan d.m.v. gesprekken.

Zo nee, wat had je graag gewild?

1 bezoeker gaf aan dat hij verwacht dat als je betaald voor begeleiding in natura, dat een begeleider dan ook mee moet gaan naar een bar of sauna als je dat graag wilt.

Heeft u weleens afspraakjes? Hoe wordt daar door de instelling op gereageerd?

2 bezoekers gaven aan dat ze elkaar elke maand mochten bezoeken en dat de instelling daar heel behulpzaam mee om gaat.

Bent u op straat wel eens uitgescholden vanwege uw homoseksualiteit?

2 bezoekers gaven aan van wel. Op schoolplein, maar ook nu nog in de wijk wanneer er hand in hand wordt gelopen, vooral door allochtonen.

1 bezoeker antwoordde van wel. Op zijn werk en op straat.

1 bezoeker antwoord op straat.

1 bezoeker heeft dit nooit meegemaakt.

Hoe voelde u zich toen?

1 bezoeker verteld dat ze op straat doet alsof het haar niks kan schelen, maar er thuis veel last van heeft.

Wilte u hier begeleiding bij?

1 bezoeker die weleens last had gehad van discriminatie gaf aan hier geen begeleiding bij te willen.

Mening**Bent u tevreden over de manier waarop de begeleiding omgaat met uw homoseksuele gevoelens?**

Alle vijf de bezoekers geven aan tevreden te zijn met de manier waarop.

Wat vindt u positief aan de begeleiding?

1 bezoeker gaf aan zich gerespecteerd te voelen.

1 bezoeker gaf aan dat het erg fijn is dat hij relatietherapie kreeg en dat overal over gepraat kan worden.

1 bezoeker gaf aan zich persoonlijk gewaardeerd te voelen.

Wat moet er verbeterd worden

2 bezoekers gaven aan dat ze het niet prettig vinden wanneer er veel wisseling van personeel is.

1 bezoeker had een nare ervaring met een begeleider omdat er dingen aan zijn ouders was verteld wat hij niet had gewild.

1 bezoeker vond dat er meer informatie in studieboeken van begeleiders moet staan over homoseksualiteit en dat begeleiders moeten weten hoe ze ermee om moeten gaan.

1 bezoeker vond dat het taboe verbroken moet worden om over seks en homoseksualiteit te praten.

1 bezoeker gaf aan dat hij vond dat er meer voorlichtingsprogramma's moeten komen en meer aandacht voor preventie.

Bijlage 5

Samenvatting interviews met deskundigen

Interview met Mw. Stoffelen

In de KLIK, een vakblad voor professionals die werken in de gehandicaptensector, lezen wij een artikel over een onderzoek naar homoseksualiteit bij mensen met een verstandelijke beperking. We hebben mevrouw Stoffelen geïnterviewd om meer informatie te verzamelen voor het opstellen van onze vragenlijst voor de begeleiders.

U heeft onderzoek gedaan naar homoseksualiteit en mensen met een verstandelijke beperking, vanwaar uw keuze voor deze doelgroep?

Er is nog maar weinig onderzoek gedaan naar de seksuele gezondheid bij mensen met een verstandelijke beperking en er springen een aantal onderwerpen uit waar nog minder onderzoek naar is gedaan bijvoorbeeld homoseksualiteit en seksualiteit bij vrouwen.

Heeft u zelf ook begeleiding gegeven aan de doelgroep?

Mevrouw Stoffelen is vanaf haar achttiende werkzaam in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking. Ze heeft altijd naast haar werk gestudeerd waaronder de studie gezondheidswetenschappen en momenteel is zij bezig met haar promotieonderzoek. Zij heeft veel ervaring met het werken met mensen met een verstandelijke beperking. Ook is zij werkzaam bij Zorgbelang Gelderland waarvoor zij en haar collega's samen met mensen met een verstandelijke beperking bijeenkomsten organiseren voor mensen met een verstandelijke beperking maar ook voor ouders, belangenbehartigers en professionals.

Ze heeft zelf nooit een homoseksueel iemand begeleid op het gebied van seksualiteit, ten minste, dat denkt ze, zegt zij zelf. Dertig jaar geleden werd er namelijk nog niet zo over seksualiteit gesproken, laat staan over homoseksualiteit.

Seksualiteit kwam wel degelijk naar voren binnen de instelling, maar er werd liever niet over gesproken. Het werd op een andere manier aangepakt: mannen kregen wat extra zakgeld voor in het weekend voor bezoek aan prostituees.

In deze tijd wordt er vaak gesproken over de negatieve kanten van seksualiteit: misbruik, ongewenste zwangerschap enz. Mevrouw Stoffelen vindt het belangrijk dat er meer aandacht komt voor de plezierige en gezonde kant van seksualiteit. Met goede voorlichting en preventie is veel winst te behalen en kunnen deze negatieve kanten voorkomen worden. Er moet meer voorlichting komen en er moet meer aandacht besteed worden binnen de opvoeding, seksualiteit is daar een wezenlijk onderdeel van.

Begeleiders en buitenstaanders bekijken seksualiteit vaak vanuit de eigen normen en waarden. In de praktijk blijkt vaak dat mensen met een verstandelijke beperking heel anders over seksualiteit denken en heel andere behoeften hebben dan 'wij' denken. Niet extremer, maar anders en dat is afhankelijk van hun ervaring en niveau. Het kan voorkomen dat zij vaak niet eens denken over het naar bed gaan met iemand.

Een mooi voorbeeld uit de praktijk waaruit blijkt dat begeleiders de behoeftes helemaal verkeerd inschatten is het volgende:

Een bewoner ging elke zondag naar zijn vriendin en kwam elke zondag weer terug met rode oortjes, hij wilde daar heel graag over vertellen. Het stel werd nauwgelet begeleid binnen de instelling waar zij woonde, elke zondag gingen ze een stapje verder. Elke week ondersteunde de begeleiding bij het volgende stapje: eerst ging de kamer deur op slot, een week later gingen de gordijnen dicht, dan de verwarming wat hoger, en vervolgens de kleren uit.

Na de laatste stap werd gevraagd: "En, wat deden jullie dan?" Waarop de man antwoordde: "toen zijn we op de grond gaan liggen puzzelen."

Mevrouw Stoffelen merkte op dat vraaggerichte zorg tegenwoordig hoog in het vaandel staat, maar dat er nog steeds te weinig wordt gekeken naar wie de cliënt daadwerkelijk is en wat zijn of haar behoeftes zijn.

Mevrouw Stoffelen verbaasde zich erover hoe vaak mensen met een verstandelijke beperking zelfs van de hele basale dingen op het gebied van seksualiteit niet op de hoogte zijn.

In de normaal begaafde wereld praten wij heel veel, onze cultuur is heel verbaal, maar heel vaak begrijpen mensen met een verstandelijke beperking dat gewoon niet.

Het probleem is vaak dat cliënten er van weg worden gehouden, we praten met verhullend taalgebruik en we gaan er te snel van uit dat de cliënt het wel begrijpt. Vanuit de praktijk weet Stoffelen dat je heel plastisch en concreet moet zijn in de manier van communiceren.

Normaal begaafde mensen gebruiken heel veel verschillende woorden voor geslachtsdelen, maar veel cliënten noemen het allemaal 'daar beneden'. Ze weten soms niet eens hoe het eruit ziet en ze vinden het lastig om zichzelf te verwoorden. Dat maakt het heel lastig wanneer iemand bijvoorbeeld ergens last van heeft. Dit vraagt van de begeleiding om de vaardigheid om alles heel plastisch te kunnen uitleggen en bespreken, soms moet je je daarbij over je eigen gene heen zetten. Dit betekent niet dat je over je eigen grens heen moet gaan, maar op een professionele wijze aansluit bij het niveau van de cliënt.

Begeleiders en ouders hebben veel vragen over hoe om te gaan met seksualiteit. Hoe maak je dingen bespreekbaar en hoe leg je dingen uit? Je ontkomt er niet aan, uiteindelijk zal je het er toch over moeten hebben. Seksuele opvoeding aan mensen met een verstandelijke beperking vraagt om andere kwaliteiten en wijzen dan seksuele opvoeding aan normaal begaafde jongeren.

Met normaal begaafde jongeren hoef je het allemaal niet zo expliciet uit te leggen, maar bij mensen met een verstandelijke beperking wel, anders begrijpen ze het gewoon niet. De meeste jongeren pikken het meest op van contacten met leeftijdsgenoten, tv of internet. Maar mensen met een verstandelijke beperking zitten in een groep die het ook niet begrijpt.

Wanneer dit door begeleiders/opvoeders niet wordt opgepakt, ontstaan er problemen omdat ze dingen niet begrijpen, maar wat hebben gerommeld en zelf zijn gaan experimenteren.

U heeft voor uw onderzoek 21 mensen van de doelgroep geïnterviewd. Daaruit bleek dat veel van deze geïnterviewde personen behoefte hadden aan ondersteuning. Waar wilde zij ondersteuning bij?

Richten deze zich bijvoorbeeld vooral op seksuele voorlichting, relatievorming of op ondersteuning bij identiteitsvorming en acceptatie(coming-out)?

De behoeftes van de cliënten waren heel erg uiteenlopend maar zij zijn het allemaal over een ding eens: er moet opener gesproken worden over seksualiteit. Een van de geïnterviewden vertelde dat hij een begeleider had die er nooit serieus over kon praten en er altijd lacherig over deed.

Een andere man wilde graag weten waar hij een vriend kon vinden. In homocafés voelde hij zich niet thuis, maar op internetsites kreeg hij ook maar rare reacties.

Ze willen graag meer ondersteuning, net zoals de hetero's ondersteuning krijgen.

Veel geïnterviewden waren positief over de hulp van een seksuoloog. Mensen die naar een seksuoloog gaan zijn veelal mensen die zijn doorverwezen door begeleiders, vaak vanuit gene en omdat ze niet goed weten wat ze met vragen moeten/kunnen. De seksuoloog krijgt andere vragen van mensen met een verstandelijke beperking, dan van normaal begaafde cliënten.

Wij hebben een aantal bezoekers van het Café Oké Amsterdam geïnterviewd. Het viel ons op dat de leeftijd van de LVB'ers die er voor uitkomen dat ze homo zijn, gemiddeld 30 jaar is.

Is dit u ook opgevallen bij uw onderzoeken?

Veel van de mensen die Stoffelen interviewde waren inderdaad ouder. Dit zou volgens haar misschien te maken kunnen hebben met het feit dat ze een achterstand in de ontwikkeling hebben. Aan de andere kant zien wij in de normaal begaafde wereld ook vaak dat homo's later 'uit de kast komen'.

Uit een recent onderzoek 'seks onder je vijftiengste' bleek dat veel homoseksuele jongeren er op de middelbare school nog niet voor uit komen. De groepsdruk is groot en je probeert niet op te vallen.

Ook mensen met een verstandelijke beperking willen niet graag opvallen, of 'buiten de boot vallen'. Daarnaast vraagt het ook een bepaalde intelligentie om naar jezelf te kunnen kijken. Sommige mensen hebben deze begaafdheid niet en ontwikkelen dit niet verder tot een bepaalde en bewust gekozen levenshouding. Ze hebben dan wel seks met mensen van het eigen geslacht, maar speelt het uit de kast komen minder of niet. Ze identificeren zich niet als homoseksueel.

Wij hebben het idee dat het aantal stellen met een groot leeftijdsverschil tussen partners in de homo groepering, groter is dan in de hetero groepering, klopt dit? En zo ja waar komt dit door?

Dit is Stoffelen niet opgevallen; daarvoor was de groep te klein.

Zou de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers moeten verschillen van de begeleiding aan heteroseksuele LVB'ers? Zo ja waarin?

De begeleiding tussen homo's en hetero's zou eigenlijk niet moeten verschillen. Je bent gewoon een mens en iedereen heeft andere behoeftes. Ook seksuele behoeftes zijn uniek van aard.

Begeleiding moet proberen om zo nuchter en open mogelijk met seksualiteit om te gaan. Vaak wordt hier vanuit de opleiding te weinig tijd aan besteed. Begeleiders hebben weinig tijd en veel werkdruk.

Te vaak nog worden instellingen gezien als een instelling en niet als de woning van de bewoners. Het is hun huis. Er moet gekeken worden naar de wie de cliënt is en wat hij of zij graag wil.

Verder is het belangrijk dat begeleiders oppassen met de eigen normen en waarden. In de praktijk ontstaan, zoals al eerder benoemd, veel misvattingen hierdoor.

Niet iedereen met een verstandelijke beperking en die seks heeft met het zelfde geslacht voelt zich bijvoorbeeld ook homo. Het is hoeft niet allemaal altijd heel doorleefd te zijn.

Zo vraagt Stoffelen zich weleens af of mensen met een verstandelijke beperking misschien 'homoseksueel zijn' omdat ze niet anders gewend zijn. Doordat ze van jongs af aan in een instelling al seks hebben gehad met mannen.

Sommige geïnterviewden gaven aan dat ze het fijn vinden om te weten of de begeleiding zelf homoseksueel is of niet. Stoffelen is van mening dat de geartheid van een begeleider in principe geen verschil zou moeten maken. Je bent professional of niet en dat komt tot uiting in je houding.

Homoseksuele begeleiders zeggen soms ook wel dat ze geen voortrekkers rol willen. Natuurlijk weet je als ervaringsdeskundige meer van het onderwerp, of herken je dingen, maar het hoort ook bij je professionele houding om hier gevoelig voor te zijn. Ervaringsdeskundig of niet. Idealiter zou het niet uit moeten maken; in de dagelijkse praktijk blijkt dit helaas wel zo te zijn voor cliënten.

Stoffelen vond het typisch dat mensen aan haar vroegen of zij homoseksueel is. "Moet je dan homoseksueel zijn om zelf geïnteresseerd te zijn in het onderwerp? Je hoeft niet oud te zijn om ouderen te begeleiden, ook al kan het voor ouderen wel prettig zijn om niet alleen maar piepjonge mensen om zich heen te hebben." ... "Binnen organisaties zou het ook zo moeten zijn dat het personeel een reële afspiegeling van de bevolking is, zo vul je elkaar aan."

Welke vragen zouden volgens u echt niet mogen missen in onze interviews met de begeleiders?

Wat is hun perspectief? Wat zijn de knelpunten en wat hebben ze nodig? Wat is hun affiniteit met de met de doelgroep? Wat drijft de begeleiders om deze doelgroep de juiste begeleiding te bieden?

Daarnaast is het ook interessant om te kijken naar wat voor redenen begeleiders hebben om niet deze doelgroep te begeleiden.

Er komt veel terecht op het bordje van begeleiders. Hoe kijken zij aan tegen deze taak: is dit iets wat erbij komt of iets vanzelfsprekends? Hebben zij tijd voor deze taak, hoe vol zit hun hoofd?

Hoe kijken begeleiders aan tegen een professionele houding?

Tijdens het onderzoek vraag ik mij weleens af: wat is het probleem nou helemaal? We richten ons met dit onderzoek op homoseksualiteit en komen daarmee terecht bij seksualiteit, maar homoseksualiteit blijkt zo veel meer te zijn dan dat.

De conclusie die we tot nu steeds trekken is: 1. Er moet iets veranderen aan de handelingsverlegenheid van begeleiders en 2. mensen zijn uniek en dienen benaderd te worden als persoon.

Maar door ons te richten op de doelgroep homoseksuelen benadrukken wij juist dat zij anders zijn. Terwijl steeds blijkt dat iedereen anders is.

Mensen met een verstandelijke beperking willen normaal zijn, ze willen niet anders zijn. Ze leven met een dubbel stigma. De drang is voor hen vaak groot om zich aan te willen passen en gewoon te willen zijn, doordat ze homoseksueel zijn is dat nog moeilijker. Vaak voelen ze groepsdruk.

Wat deze doelgroep onderscheidt van anderen is dat ze meer kwetsbaar zijn en wonen en werken in een omgeving waarin ze veel meer dan anderen hebben te maken met pesten en discriminatie, op werk en op straat. Bijna alle geïnterviewden hadden daarmee ervaringen. Door die negatieve ervaringen moet de begeleider nog alerter zijn, waar loopt de cliënt tegen aan?

Een groot aantal van de mensen uit de doelgroep heeft ook problemen met partnergeweld binnen de eigen relatie. Ze willen de ander graag behagen en erbij horen, ze willen graag een vriend en gaan door die wens vaker over hun eigen grenzen (of zij zijn zich soms simpelweg niet bewust van de eigen grenzen).

Deze doelgroep ervaart meer negativiteit en het is daarom belangrijk dat begeleiders aandacht besteden aan het zelfbeeld, eigenwaarde en zelfwaardering van de cliënt onder anderen om mensen weerbaarder te maken. Er moet benadrukt worden dat je mag zijn wie je bent of zijn wilt zijn en dat dat goed is.

Vaak is seksuele voorlichting nog te technisch. Soms is dat belangrijk, maar het is vaak maar een klein gedeelte van het geheel. Hoe maak je nou contact met anderen, hoe houd je een relatie leuk? Wij kunnen lezen, maar als je dat nou niet kan...? Hoe kom je dan aan goede informatie?

Daarnaast komen er een aantal basisfactoren steeds terug wanneer we kijken naar hoe de begeleiding zou kunnen verbeteren: het zorgen voor een veilige woonomgeving, opvoeding, privacy, training van de mensen zelf, begeleiding en de familie.

Mw. Stoffelen vindt het een goede ontwikkeling dat er steeds vaker seksuologen binnen de instelling werken. Vaak is het beleid van instellingen ambitieus, maar deze in de praktijk te brengen, blijkt vaak nog lastig. Er heerst nog veel handelingsverlegenheid onder begeleiders en hier kan een seksuoloog vaak veel voor betekenen. Ze hebben een verbindende factor, en zijn ook voor begeleiders een grote steun.

Mw. Stoffelen is van mening dat er binnen de gehandicaptenzorg nog te weinig wordt samengewerkt met en geleerd van organisaties van andere sectoren. Ook op het gebied van seksualiteit.

Interview met Mw. Schaafsma

Mevrouw Schaafsma gaf aan dat aan de hand van interviews met de programma ontwikkelaars, zij interviews met de begeleiders is gaan doen. Om te kijken wat de begeleiders doen aan seksuele voorlichting binnen hun cliëntengroepen. Hoe dat er precies uit ziet, maar ook wat zij van seksualiteit vinden, of ze het gemakkelijk vinden om erover te praten of niet. Mevrouw Schaafsma wilde kijken welke succes factoren er zijn of welke barrières er zijn bij het geven van voorlichting

Waar mevrouw Schaafsma in de interviews naar gevraagd heeft, is wat voor ervaringen de begeleiders hebben gehad op dat gebied. Daar zijn zij ook niet gekomen met mensen die homoseksueel zijn, of afwijkend gedrag vertonen. Een begeleider vertelde dat er een jongen op de groep was die een vrouw wilde worden, maar hij was niet homoseksueel.

U heeft onderzoek gedaan naar de effectiviteit van seksuele voorlichting aan mensen met een verstandelijke beperking. Bleek de het geven van voorlichting effectief? Waar bleek dat uit?

Vaak is het meeste toch gericht op mensen met een licht verstandelijke beperking. Dit heeft te maken met de uiting van seksualiteit. Relaties komen toch vaker voor bij mensen met een licht verstandelijke beperking. Er is wel één pakket –totale communicatie- die is vooral gericht op mensen die geen relaties aan kunnen gaan.

De informatie in de meeste pakketten gaan meer over eigen lichaam en niet over relaties.

In hoeverre is seksuele voorlichting nog effectief?

Om effectiviteit te kunnen meten moet je een evaluatiestudie doen. Er moet gekeken worden wat iemand weet voor de seksuele voorlichting en wat weet iemand na de seksuele voorlichting. Evaluaties kosten veel geld en tijd, dus vaak worden deze evaluaties niet gedaan, waardoor je niets weet over de effectiviteit.

Mevrouw Schaafsma gaf een voorbeeld over kennis vergroten. Dit is een doel die je tegenkomt bij seksuele voorlichting. Het is een vrij algemeen doel, want het zegt niets over de kennis en de hoeveelheid van de kennis. Wanneer kennis vergroten het doel is, en je met deze insteek een seksueel voorlichtingstraject doorloopt, zal er een grote kans zijn dat er aan het einde van het traject de kennis is vergroot, omdat ze meer weten dan aan het begin van het traject.

Op dat punt kunnen zij dus zeggen, dat het pakket effectief is. Zo gaat het echter niet. Van te voren moeten er specifieke doelen worden gesteld en dan ga je deze specifieke doelen meten.

Uit het antwoord begrijp ik dat de effectiviteit duidelijk moet worden uit de evaluaties, maar dat de evaluatiemethode niet duidelijk is?

Mevrouw Schaafsma geeft aan dat het waarschijnlijk niet nuttig is om evaluaties te doen, omdat het niet systematisch ontwikkelt is. De doelen, die vaak heel belangrijk zijn, ontbreken vaak ook. Wanneer het niet werkt, weet je niet waarom het niet werkt. En als het wel werkt weet je ook niet waarom het wel werkt.

Wat zijn (rand)voorwaarden om een seksuele voorlichting effectief te kunnen laten zijn?

Volgens mevrouw Schaafsma zijn er binnen de gehandicaptenzorg nog heel veel vragen en het is nog niet duidelijk vastgelegd wat nou duidelijk het probleem is. Seksueel misbruik is een onderwerp die genoemd word, maar niet iedereen wordt seksueel misbruikt.

Wat ook vaak genoemd wordt, zijn communicatie problemen in een relatie. Dat is iets wat in eerste instantie in kaart moet worden gebracht.

Ook gaf mevrouw Schaafsma aan dat er wel mogelijkheden moeten zijn om voorlichting te kunnen geven, hierbij kun je denken aan: is er wel beleid, zijn ze positief ten opzichte van seksualiteit, kunnen ze er goed met collega's over praten, hebben ze materiaal enzovoort. Dit zijn voorwaarden om het überhaupt te kunnen geven.

Daarnaast moet er ook gekeken worden naar de theoretische achtergrond. Vaak is de theorie die er nu is, gebaseerd op normaal begaafden, dus ook de methodieken zijn voor deze doelgroep ontwikkeld.

Er zijn nog heel veel vraagtekens die ingevuld moeten worden. De voorlichting moet voor zowel de cliënten als voor de begeleiders geschikt zijn om te kunnen slagen.

Voorlichting wordt vaak pas achteraf gegeven, zelfs bij mensen niet die er heel open over zijn en er geen moeite mee hebben hierover te praten. Dit kan zijn naar aanleiding van een kinderwens, naar aanleiding dat iemand een relatie krijgt, overschrijdend gedrag vertoont, seksueel misbruikt wordt of gewoon en vraag heeft. Vaak wordt er niet preventief gewerkt.

Mevrouw Schaafsma gaf een voorbeeld van een school in Roermond. Hier wordt van jongs af aan, seksuele voorlichting gegeven. Dit begint bij verliefdheid en gaat op een gegeven moment over op lichamelijke verzorging.

Bij normale scholen wordt er vaak kennis geleerd met betrekking tot dit onderwerp. Bij deze doelgroep is het vaak wat lichamelijker.

Tijdens de interviews hebben wij aan de doelgroep gevraagd of de christelijke achtergrond van hun instelling een belemmering vormde tijdens de begeleiding, dit met betrekking tot hun homoseksualiteit. Wat is uw kijk hierop? Merkt u verschil in de manier waarop er seksuele voorlichting wordt gegeven tussen instellingen met een christelijke achtergrond en instellingen die geen christelijke achtergrond hebben?

Er is één pakket die vanuit een Bijbels kader is geschreven, daarin wordt geen woord gesproken over homoseksualiteit. Zij vinden dat homoseksualiteit er niet bij hoort. Zij zijn van mening dat een man en vrouw moeten trouwen en dat je binnen die relatie seks mag hebben.

Ook hebben zij in dit pakket een stelling ingenomen wat betreft masturbatie. Hierin geven ze aan dat masturbatie niet altijd zondigen is en dat het in bepaalde gevallen gewoon moet kunnen.

Wat wordt er in uw interviews verstaan onder begeleiding? Gaat het echt alleen over de pakketten?

Er wordt in de begeleiding over erg veel onderwerpen gesproken. Soms moet je als begeleider aangeven wat er wel en niet mag, en soms moet je uitleggen wat een relatie is, het is heel divers. Eén begeleider kwam met een verhaal over een jongen die graag op hakken en vrouwen kleren rondliep, en dat hij graag als vrouw door het leven wilde gaan.

Er is dus wel een duidelijk verschil te zien tussen de pakketten die er voor zijn ontworpen en wat er daadwerkelijk in de praktijk mee word gedaan?

Pakketten zijn programma's met het idee dat je deze structureel uitgevoerd worden, dat mensen er voor gaan zitten. Dit gebeurt in de praktijk echter niet. Een idee van een programma is vaak om het eindresultaat te bereiken, maar dan moeten er wel bepaalde stappen genomen worden. Vaak wordt er wel informatie uit de pakketten gebruikt, maar door willekeurige stukken in te zetten. Dit is natuurlijk niet het idee achter een pakket.

Het wordt meer als een middel gebruikt dan als een methode?

Ja, dat is het idee dat ik krijg.

Lopen begeleiders tegen andere barrières aan bij het geven van begeleiding bij seksualiteit en relatievorming aan heteroseksuele cliënten dan aan homoseksuele cliënten?

Op deze vraag kon mevrouw Schaafsma geen antwoord geven. Ze denkt dat er wel veel overeenkomt, dus de basis zal het zelfde zijn. Alleen de kleine details zullen anders zijn, bijvoorbeeld op de vraag waar de doelgroep heen kan.

De norm is heteroseksualiteit. Je bent verstandelijk beperkt en homoseksueel, dat is toch een extra stigma

Mevrouw Schaafsma kijkt vooral naar de factoren wat het zou kunnen beïnvloeden. Er zijn verschillende factoren: je hebt persoonlijke factoren (iemand moet er wel positief tegenover staan, ze moeten denken dat ze in staat zijn dit te doen). Je hebt ook omgeving. Wanneer jij positief bent over seksuele voorlichting, maar je collega's niet, dan houdt het al gauw op.

Wat ook belangrijk is, is opleiding. Want in hoeverre komt seksualiteit terug in de opleiding? Er is nooit een begeleiders geweest die nooit ervaring heeft gehad op dat gebied met cliënten, maar de vraag is in hoeverre ze überhaupt seksualiteit binnen de opleiding krijgen.

Hoe zou de begeleiding aan homoseksuele LVB'ers volgens u kunnen verbeteren?

Dat is een hele moeilijke vraag. Stel jezelf de vraag: is er openheid? Zo niet, waarom is er te weinig openheid? Is het omdat de begeleiders daar geen zin in hebben? Of is het omdat de sfeer niet gecreëerd wordt om er open over te praten? Dit kan op beleidsniveau zijn, dat niet alleen het beleid wordt gemaakt, maar dat het ook wordt uitgevoerd.

Op dit moment zie je dat heel erg veel afhangt van de begeleiders zelf, er zijn begeleiders die veel met het onderwerp doen, maar er zijn ook begeleiders die er alleen over praten wanneer cliënten er over beginnen.

Misschien is het ook taak van de instelling om het over dit onderwerp te hebben. Wanneer een cliënt zegt dat hij of zij het er niet over wilt hebben, dan houdt het al snel op. Maar wanneer de instelling aangeeft dat deze informatie in een ondersteuningsplan moet komen, dan is de cliënt verplicht er iets over te vertellen. Dit hoeft niet veel te zijn, maar dan is er in ieder geval informatie wat betreft dit onderwerp.

Bijlage 6

Samenvatting interviews begeleiders

Algemene gegevens

A. Kent u homoseksuele LVB'ers?

10 van de 10 zegt ja.

B. Zo ja hoeveel? En hoeveel daarvan binnen de eigen instelling.

7 van de 10 begeleiders gaven aan wel meerdere homoseksuele LVB'ers te kennen.

8 van de 10 begeleiders gaven aan waarvan 1 cliënt binnen de instelling.

2 van de 10 begeleiders zeiden beiden(2) binnen de instelling.

Organisatie

4. A. Is er een beleid binnen de instelling wat betreft homoseksualiteit of seksualiteit in het algemeen?

5 van de 7 instellingen hebben een protocol. Deze gaan niet specifiek over homoseksualiteit maar wel over seksualiteit in het algemeen.

2 van de 7 instellingen hebben geen protocol met betrekking tot seksualiteit.

2 begeleiders gaven aan dat de instelling geen beleid heeft hierin, maar dat ze per individu kijken wat er mogelijk is.

1 begeleider gaf aan dat zij niet zeker weet of er een protocol is, maar dat die bij haar niet bekend is.

1 begeleider gaf aan dat er bij zijn instelling een werkgroep seksualiteit is, die zich bezig houdt met dit onderwerp.

B. (Indien niet aanwezig) Wat vindt u daarvan?

De begeleider wiens instelling geen protocol heeft ten aanzien van homoseksualiteit, gaf aan dat hij het discriminerend zou vinden als er wel een bepaald beleid zou zijn ten aanzien van homoseksuelen.

1 begeleider geeft aan dat hij het niet zo erg te vinden als er seksuele voorlichting op individuele basis plaats vindt.

1 begeleidster gaf aan dat het geen probleem was. Omdat het maar 1 cliënt betrof en het team het geen probleem vond, werd het ook niet gemist.

C. (Indien wel aanwezig)Hoe luidt dat beleid?

1 van de 10 begeleiders vertelde: het respecteren van de cliënt en ondersteuning bieden die er nodig is, homoseksualiteit wordt daarin gerespecteerd.

1 van 10 begeleiders gaf aan dat er momenteel veel aandacht wordt besteed aan seksueel overschrijdend gedrag, incest en ongewenste seksualiteit. Ouders worden daarvan op de hoogte gesteld. Er wordt ook gelet op de invloed van de media van tegenwoordig: chatten en internet.

3 van de 10 begeleiders gaven aan zich nooit in een beleid of protocol te hebben verdiept.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er een vragenlijst is gemaakt die zij om de drie maanden moeten invullen. In hoeverre de cliënten seksueel geïntimideerd zijn en of er wel plezierig seksueel contact heeft plaatsgevonden. Dit staat echter nog in de kinderschoenen.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er protocollen voor zijn, maar dat hij deze niet uit zijn hoofd weet.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat het beleid in het teken stond van ontmoedigen. Vriendschap was prima, maar meer dan dat ook niet. Later werd er wel wat meer open over gedacht en werd er ook begeleid in het regelen van betaalde seks.

D. Hoe is dit bespreekbaar gemaakt?

3 van de 10 begeleiders gaven aan dat er niet gesproken is over een beleid maar dat vragen rondom seksualiteit zouden worden behandeld binnen het team.

4 van de 10 begeleiders gaven aan dat het protocol op het net van de instelling te vinden is.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er een visiedag over seksualiteit binnen het team is geweest en instellingbreed.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat het niet bespreekbaar is gemaakt.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat het bespreekbaar is gemaakt doormiddel van een vragenlijst die elke drie maanden wordt gesteld.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat het persoonsgebonden is, en dus individueel wordt bekeken. Er worden individuele leerdoelen gemaakt die gericht op zijn homoseksualiteit.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat het niet bespreekbaar is gemaakt, maar dat zij dit zelf heeft gedaan.

E. Wat vindt u van dat beleid?

Bij 4 van de 10 begeleiders was deze vraag n.v.t.

3 van de 10 begeleiders gaven aan tevreden te zijn met het huidige beleid.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat het te veel achteraf is, als het kwaad al geschiet is. Ook vond hij het lastig dat ouders overal op de hoogte van moeten worden gebracht. De cliënten zijn al volwassen, maar moeten nog steeds al hun privacy bloot geven. Ook vond hij dat er preventief gewerkt moet worden en niet alleen de nare kanten belichten maar ook de mogelijkheden bespreken.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat het beleid in ontwikkeling is, maar dat een aantal dingen verbeterd moeten worden. Zo vond hij het belangrijk om te weten of de cliënten die bij zijn woonvorm komen wonen, ook seksuele voorlichting hebben gehad, dit is nu niet het geval.

1 van de 10 begeleiders vond het beleid niet goed, omdat de deuren op slot gingen en jongens en meiden gescheiden van elkaar leefden.

F. Hoe komt dit beleid in de praktijk tot uiting?

Bij 4 van de 10 begeleiders was deze vraag n.v.t.

1 van de 10 begeleiders vertelde dat het tot uiting komt doordat vragen m.b.t. homoseksualiteit ook behandeld worden en dat cliënten zich waardig voelen.

1 van de 10 begeleiders vertelde dat ze momenteel naar ouders en cliënten toe veel aandacht wordt besteed aan een aantal thema's binnen het beleid.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er een vragenlijst werd gemaakt en dat deze met de cliënt werd ingevuld. Ook vertelde hij dat hij vragen vaak tussen neus en lippen door stelt.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er een verkeringschema is, die wordt toegepast door de instelling. Deze wordt ook toegepast op de homoseksuele cliënt wanneer hij verkering zou krijgen.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat dit geregeld wordt door MEE. Incidenten gaan via deze organisatie.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat het beleid was dat de deuren 's nachts op slot gingen, zodat de mannelijke en vrouwelijke cliënten niet bij elkaar op de kamer konden komen.

5. Is er een seksuoloog binnen de instelling aanwezig? Of een aandachtsfunctionaris?

4 van de 7 instellingen werken met een vertrouwenspersoon, of aandachtsfunctionaris.

1 van de 7 instellingen heeft geen seksuoloog of aandachtsfunctionaris in dienst. Vragen van de cliënt komen altijd eerst bij de begeleider terecht en die kijkt vervolgens wat ermee gedaan kan worden, indien nodig wordt er een gedragstherapeut, seksuoloog of psycholoog ingeschakeld.

1 van de 7 instellingen heeft wel een seksuoloog binnen de instelling. Er wordt gewerkt met een bepaalde volgorde: begeleider, coördinator begeleider, cliëntadviseur, gedragsdeskundige, psycholoog. En seksuoloog als dat nodig is.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat er via MEE Veluwe een persoon is aangesteld om vragen over seksualiteit te behandelen.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat ze niet bekend is met een aandachtsfunctionaris of seksuoloog.

6. A. Wordt er in het ondersteuningsplan aandacht besteed aan de seksualiteit van de cliënten?

7 van de 7 instellingen werken met ondersteuningsplannen. Er wordt cliëntgericht gewerkt en in het ondersteuningsplan staat wat de cliënt wil dat er staat.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat wanneer een begeleider vindt dat het een aandachtspunt is, dat de begeleiders dit dan in het plan zetten.

5 van de 10 begeleiders gaf aan dat er in mindere of meerdere mate aandacht wordt besteed aan seksualiteit bij de cliënten.

4 van de 10 begeleiders gaven aan dat het wel genoemd wordt, maar dat het eigenlijk heel kleinschalig is.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat seksualiteit veel aan het bod komt in het ondersteuningsplan.

B. Zo ja, hoe?

In 1 van de 7 instellingen wordt het standaard besproken onder het kopje persoonsgegevens, daar komt de status van relatie te staan.

Bij 7 van de 7 instellingen wordt seksualiteit besproken tijdens het maken van het ondersteuningsplan.

Bij 1 van de 7 instellingen is seksualiteit een vast kopje dat besproken wordt, ook wanneer de cliënt hier niks over kwijt wilt wordt dit neergezet en wordt er verder gekeken naar de reden hiervan.

1 van de 7 instellingen vraagt er wel naar maar wanneer de cliënt er niets over kwijt wilt komt dit er niet in te staan.

1 van de 10 begeleiders vindt dat een nadeel omdat er zo ook veel belangrijke informatie over een cliënt naar de achtergrond verdwijnt wanneer de cliënt naar een andere instelling gaat.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat wat erin staat minimaal is, of iemand wel of niet seksueel actief is.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er wel een kopje seksualiteit is en dat ze deze met de cliënten invulden. Wel moest ze oppassen wat ze erin schreef, omdat de ouders het er vaak niet mee eens waren.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat ze wat dieper ingaan op het onderwerp. Wat is zijn/haar seksuele voorkeur enz.

Ervaring

1. A. Heeft u weleens cliënten met homoseksuele gevoelens begeleid?

10 van de 10 begeleiders gaven als antwoord ja.

2. A. Kwam de cliënt zelf 'uit de kast', of heeft hij/zij hier hulp bij gehad?

3 van de 10 begeleiders gaven aan dat de cliënt al 'uit de kast' was op het moment dat de begeleiding hen ging begeleiden. 2 cliënten zijn nog niet overal 'uit de kast'.

3 van de 10 begeleiders gaven aan dat de cliënt hulp heeft gehad bij het 'uit de kast' komen op uiteenlopende manieren.

3 van de 10 begeleiders gaven aan dat de cliënt zelf 'uit de kast' is gekomen

1 van de 10 begeleiders wist het niet.

B. Hoe ging dat?

1 van 10 begeleiders gaf aan dat de cliënt het eerst aan 1 begeleider verteld en daarna middels een brief aan anderen.

1 van de 10 begeleiders vertelde dat de cliënt het er op een dag over had en toen was het gewoon zo.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat de cliënt het er erg moeilijk mee had om het te vertellen, zij heeft hem toen geholpen door aan te geven dat ze al wist wat hij wilde vertellen.

Zodoende is hij het geleidelijk gaan vertellen.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat de begeleiders zich in het begin geen raad wisten.

1 van de 10 begeleiders weet niet precies hoe het gegaan is.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat deze cliënt al uit de kast was en dat hij hier met bepaalde begeleiders goed over kon praten.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat door gesprekken met externe personen deze cliënt geholpen is.

1 van de 10 begeleiders gaf aan zelf homoseksueel te zijn en er daardoor meer over praat en meer tips geeft dan heteroseksuele begeleiders.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij denkt dat de ontwaking van de homoseksualiteit een extra zetje heeft gekregen doordat deze cliënt uit een complex gezin kwam met veel problemen, en misschien omdat hij heeft gewoond op een internaat waar seksueel contact met mannen makkelijker ging dan met vrouwen.

3. Waarbij heeft u deze cliënten begeleid?

6 van de 10 begeleiders gaven aan deze cliënt te begeleiden bij het waarborgen van (seksuele)veiligheid. Ook houden zij een oogje in het zeil wat betreft relaties.

1 van de begeleiders gaf ook aan weleens de cliënt te hebben ondersteund bij het beëindigen van relaties.

1 van de 10 begeleiders begeleidt de cliënt nog steeds bij de coming out, elke week hebben ze een gesprek en daarin vraagt de begeleider ook aan de cliënt wat het daarmee wilt.

Verder noemt hij: begeleiden bij samenwonen, begeleiden bij trouwen, begeleiden bij het vinden van een relatie.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat de cliënt moeite heeft met grenzen, hij gaat vaak te ver. Dit komt ook tot uitting op gebied van seksualiteit en relaties. Deze begeleider ondersteunt de cliënt bij het vinden van een geschikte vriend. Dit doet ze door de cliënt te spiegelen wanneer het verkeerd gaat, open te praten over gebeurtenissen, voorlichting te geven en door manieren aan te dragen om op een verantwoorde manier naar een vriend te zoeken. Ze helpt hem zichzelf te accepteren zodat hij ook een vriend zoekt die beter bij hem past. Daarnaast heeft deze begeleider contact met de moeder van deze cliënt.

1 van de 10 begeleiders gaf aan deze cliënt alleen te begeleiden bij het werk.

1 van de 10 begeleiders gaf aan de cliënt te hebben geholpen bij het regelen van betaalde seks van SAR (stichting alternatieve relaties). Dit bleek jammer genoeg van korte duur omdat de cliënt het te weinig vond en te duur.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat het homo zijn niet veel uitmaakt, dat hij de cliënt zo begeleidt als alle anderen cliënten

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat zij de cliënt heeft aangemoedigd en heeft aangegeven dat hij op de goede weg is.

1 van de 10 begeleiders heeft de cliënt begeleid bij de coming-out aan ouders en hoe de cliënt op zoek kan gaan naar een vriend. Deze begeleider gaf ook aan dat de doelgroep kwetsbaar is en je nooit weet wanneer iemand vervelende bedoelingen heeft.

4. Waar liep u tegen aan, wat waren/zijn barrières?

5 van de 10 begeleiders gaven aan geen persoonlijke barrières te ervaren.

1 van de 10 begeleiders gaf aan wel veel moeite te hebben met het begeleiden bij het vinden van een juiste partner voor de cliënt.

1 van de 10 begeleiders gaf aan hij het lastig vond wanneer hij merkte dat zijn cliënten in hun homoseksualiteit niet serieus worden genomen omdat ze LVB zijn.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat zij persoonlijk gezien moeite had met het concept van SAR, maar hier professioneel gezien wel achter staat.

2 van de 10 begeleiders gaven aan moeite te hebben met de verhalen over wisselende relaties en de openheid waarmee veel LVB'ers over seksualiteit praten.

1 van de 10 begeleiders was erg bezorgd wanneer een cliënt met verhalen thuis kwam over het weekend. Hij was hevig aan het experimenteren en zij wilde niet dat hij zich met verkeerde mensen inliet.

5. Heeft u ook succes ervaringen?

6 van de 10 begeleiders gaven aan hij/zij erg tevreden is over de openheid waarmee er over seksualiteit en relaties kan gesproken worden. Dit maakt sturen en begeleiden makkelijker.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat ze erg blij waren met het feit dat de cliënt inmiddels zo ver was met zijn/haar eigen acceptatie proces dat hij/zijn zijn/haar vriend mee naar de woonlocatie nam en voorstelde aan de begeleiding.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat ze erg blij was met het effect van SAR.

1 van de 10 begeleiders was erg blij met de effecten van de Gay Parade die hij had georganiseerd, omdat het veel stof heeft doen op waaien.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat succes ervaring is dat de cliënt een afspraak had gemaakt met een andere jongen.

1 van de 10 begeleiders gaf aan de cliënt veel te hebben geleerd in het uiten van zijn seksualiteit. Wat zeg je wanneer, en wanneer is het beter om dingen even voor je te houden?

6. Waar waren deze cliënten gebaat bij?

10 van de 10 begeleiders gaven aan dat openheid en acceptatie het belangrijkste is. Dat de cliënten hun verhaal kwijt kunnen zonder dat ze het gevoel hebben dat ze beoordeeld worden op wie ze zijn.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er meer informatie moet komen over uitgaansgelegenheden en voorlichting.

Ook gaven 2 begeleiders aan dat er bij sites opgepast moet worden met het nadruk leggen op de beperking.

7. A. Vond u het lastig om met de cliënt over het onderwerp homoseksualiteit/seksualiteit te praten?

10 van de 10 begeleiders gaven aan het niet lastig te vinden om over homoseksualiteit te praten met de cliënt.

B. (Indien nodig) Wat vond u hier lastig aan?

1 van de 10 begeleiders gaf daarbij aan niet zo goed te weten waarover ze het dan moest hebben, ze liet dit hangen van de inbreng van de cliënt.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij het weleens lastig vond om niets te zeggen over zijn privé.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij het lastig vond de cliënt te sturen, wanneer hij iets ongepast ging vertellen in de groep. Hij moet deze verhalen op de juiste plek, bij de juiste persoon neerleggen.

8. A. Heeft u weleens een situatie meegemaakt waarin u merkte dat u tegen een persoonlijke grens aan liep?

4 van de 10 begeleiders gaven aan dat zij soms moeite hadden met het aanhoren van verhalen van de belevissen van de cliënten.

1 van de 10 begeleiders gaf daarnaast ook aan moeite te hebben met shockerende acties van zijn cliënt.

3 van de 10 begeleiders gaven aan omtrent homoseksualiteit en seksualiteit nog nooit een grens te hebben ervaren.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij het lastig vond wanneer hij iets van zijn leidinggevende aan de ouders moet vertellen terwijl hij wist dat de cliënt dit niet wilde.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij zijn eigen privé wilt beschermen, omdat hij ook homo is. Het zijn meer ethische vraagstukken, ga ik met een cliënt mee naar de sauna?

B. Wat doet u wanneer u tegen uw eigen grens aanloopt?

3 van de 10 begeleiders gaven aan dat ze duidelijk hun grens aan geven door te zeggen dat ze er niet van gediend zijn.

1 van de 10 begeleiders vertelde dat hij naar zijn leidinggevende gaat om raad te vragen.

1 van de 10 begeleiders gaf aan het niet te benoemen dat haar persoonlijke grens is bereikt. Ze draaide dat op zo'n manier dat ze zulke details niet meer te horen kreeg.

C. (Indien nodig) waaruit bestond die grens?

5 van de 10 begeleiders gaven aan dat deze grens had te maken met de mate waarin de cliënt over zijn seks vertelde.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat deze grens had te maken met de privacy en de zelfbevoegdheid van de cliënt die overschreden wordt.

9. In ons vooronderzoek gaven meerdere cliënten aan, zich beperkt in hun vrijheid te voelen door regels van de instelling of begeleiders. Wat is uw mening hierover? Heeft u zelf ervaring met dit soort situaties?

(Heeft u wel gehad dat een cliënt zich beperkt voelde in zijn/haar vrijheid)

7 van de 10 begeleiders konden het zich voorstellen dat de cliënt zich beperkt voelt in zijn of haar vrijheid.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dit niet zelf meegemaakt te hebben, maar het zich wel voor kon stellen wanneer een cliënt door zijn beperking fysiek ook afhankelijk is van een begeleider.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dit vaak mee te hebben gemaakt.

2 van de 10 begeleiders hadden dit zelf niet meegemaakt. Ze werkten in voorzieningen waar begeleid zelfstandig wordt gewoond.

10. Wat had u nodig gehad om de cliënt wel het gevoel van vrijheid te kunnen geven?

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat ze wilde dat ze vanuit zichzelf meer begrip zou hebben voor de situatie van de cliënten.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij vond dat begeleiders hun eigen normen en waarden soms aan de kant moeten zetten om de cliënt meer vrijheid te kunnen geven.

5 van de 10 begeleiders gaven aan dat ze duidelijke uitleg gaven voor de reden.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat zij in gesprek gingen met de cliënt en benoemen er voor de cliënt te zijn.

1 van de 10 begeleiders gaf aan te begrijpen dat de cliënt zich beperkt voelde, en ze zijn als team op zoek gegaan naar een andere woning voor de cliënt.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat de ondersteuning van de orthopedagoog geholpen heeft. Meer als steuntje in de rug, dat zij goed bezig was.

Opleiding

1. Heeft u in uw studie informatie gekregen over homoseksualiteit/seksualiteit bij LVB'ers?

3 van de 10 begeleiders gaven aan dat ze het niet meer weten.

4 van de 10 begeleiders gaven aan wel over seksualiteit informatie te hebben gekregen, maar niet over homoseksualiteit.

1 van de 10 begeleiders gaf aan ook over homoseksualiteit informatie te hebben gekregen maar niet specifiek homoseksualiteit bij LVB'ers.

1 van de 10 begeleiders gaf aan informatie te hebben gekregen over homoseksualiteit/seksualiteit bij mensen met een licht verstandelijke beperking, tijdens zijn studie.

1 van de 10 begeleiders gaf aan een andere studie te hebben gevolgd, en heeft zodoende geen informatie gekregen over seksualiteit tijdens haar opleiding.

2. A. Als u nu naar uw werk kijkt, had u dan gewild dat u meer informatie tijdens uw studie had gehad met betrekking tot dit onderwerp?

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat opleidingen altijd een beetje achter lopen op de ontwikkelingen in de maatschappij.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat graag te willen, zij vinden het een groot gemis.

5 van de 10 begeleiders gaven aan dat zij niet vinden dat hier meer aandacht voor moet komen.

2 van de 10 begeleiders hadden hier geen mening over.

B. Zo ja, waarover bijvoorbeeld?

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat ze graag had gewild dat ze meer praktijkgericht hierover informatie had gekregen, zodat ze eerder was voorbereid op de dingen waar ze nu tegenaan loopt in de praktijk.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat graag te willen en ook waar je als begeleider naar toe kan gaan voor informatie en wat er allemaal voor de cliënt is.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij meer informatie wil over de afstand/nabijheid en in hoeverre bepaalde signalen iets betekenen. Bijvoorbeeld wanneer een cliënt je een knuffel geeft. Omdat het ontwikkelingsniveau achterloopt op de biologische ontwikkeling.

3. Sluit de hoeveelheid informatie die u tijdens uw studie heeft gekregen, aan bij de praktijk?

9 van de 10 begeleiders gaven aan van niet, in de praktijk moesten ze het ontdekken.

1 van de 10 begeleiders vond dat er meer met video's gewerkt moet worden zodat je je eigen handelen en de dat van de cliënt terug ziet. En dat er ook meer informatie moet komen over de verschillende soorten handicaps.

1 van de 10 begeleiders gaf aan van wel, omdat hij zelf zijn lessen mocht samenstellen.

4. Wist u waar u naar toe moest voor informatie over homoseksualiteit?

8 van de 10 begeleiders gaven aan van wel, 5 daarvan gaven het COC aan.

3 van de begeleiders omdat de cliënt daar zelf al mee bekend was.

1 van de 10 begeleiders zei dat hij het allemaal zelf had moeten uitzoeken en dat het een hele klus was geweest.

1 van de 10 begeleiders benoemde de instelling zelf waar de cliënt bij terecht kon (begeleiders of seksuoloog).

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat ze met vragen bij haar begeleider terecht kan.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat ze het vreemd vond om zelf informatie aan de cliënt te vragen om zich te verdiepen in het COC.

2 van de 10 gaven aan van niet.

1 van de 10 begeleiders gaf aan eerst naar de leidinggevende te stappen voor informatie, daarna zelf verder te zoeken.

1 van de 10 begeleiders gaf aan naar bibliotheek te gaan voor informatie over homoseksualiteit.

5. Weet u waar de cliënt heen kan voor informatie?

4 van de 10 begeleiders gaven aan van wel.

4 van de 10 begeleiders gaven aan het niet te weten.

2 van de 10 begeleiders gaven aan het op te zoeken op Google.

6. Weet u waar de cliënt heen kan voor contact met andere LVB'ers met homoseksuele gevoelens?

6 van de 10 begeleiders vertelden: ja het COC.

2 van de 10 begeleiders gaven aan ook te willen weten waar hun cliënten nog meer naartoe zouden kunnen gaan voor ontmoetingen.

3 van de 10 begeleiders gaven aan het niet te weten.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat zij wist dat er in Nijmegen een café is.

Professionaliteit

1. A. Moet de begeleiding aan homoseksuele cliënten verschillen ten aanzien van heteroseksuele cliënten?

8 van de 10 begeleiders gaven aan dat de begeleiding in principe niet zou moeten verschillen, iedereen is uniek.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat het op sommige punten wel moet verschillen.

B. Zo ja, waarin?

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er wel meer aandacht besteedt moet worden aan de gevaren, ze heeft het idee dat de kans op SOA's groter is in de homoscene.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij vond dat er wel meer ondersteuning moet komen bij het acceptatie proces omdat ze eigenlijk een dubbel gevecht leveren.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat het goed is om te streven naar gelijkwaardigheid, maar wanneer je als homo de maatschappij binnenstapt is dat anders dan wanneer je als hetero de maatschappij binnenstapt.

2. Wat vinden uw collega's van homoseksualiteit bij LVB'ers?

10 van de 10 begeleiders gaven aan dat er normaal over gedacht wordt.

1 van de 10 begeleiders had een verhaal over een collega die niet zo goed wist hoe ze de cliënt moest begeleiden en dat ze last had van alle verhalen.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er nooit over gesproken werd.

3. A. Vindt u het de taak van een begeleider om begeleiding te bieden bij seksualiteit en relatievorming?

8 van de 10 begeleiders gaven aan dat dit een taak is van de begeleider.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er meer begeleiding moet komen bij samenwonende cliënten.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij het goed vond wanneer de cliënt, ouders en begeleider in gesprek gaan hierover en afspreken wie welk deel voor zijn rekening neemt.

1 van de 10 begeleiders vond dat relatievorming wel een taak is van de begeleider. Bij seksualiteit moet er goed gekeken worden naar wat de cliënt al weet. Hij vond het geen taak van de begeleider om dingen voor te doen, maar hij vond het wel de taak om veiligheid te bieden aan de cliënt.

B. Zo ja, waarom?

5 van de 10 begeleiders vonden dit een belangrijk punt. Wanneer je de cliënt hierbij niet ondersteund, kunnen er problemen ontstaan.

1 van de 10 begeleiders legde uit dat samenwonen voor LVB'ers extra lastig is vanwege alle beperkingen en het lage verstandelijke niveau, er is snel onbegrip.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat de wereld opgebouwd is uit relaties, dus ook in de wereld van de gehandicapte mens.

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat ze er vaak zelf niet uitkomen, dat ze de weg niet weten waar ze informatie moeten halen.

1 van de 10 begeleiders gaf aan het begeleiden te vergelijken met het ouderschap. Als ouder ben je ook verplicht je kind voor te lichten over seksualiteit en relatievorming.

C. Zo niet, waarom niet en wiens taak is dit wel?

3 van de 10 begeleiders gaven aan dat het beter is om in sommige gevallen een extern iemand in te schakelen, die gespecialiseerd is in seksualiteit. Mede omdat het heel privé gevoel is en begeleiders te dicht bij de cliënt staan.

Afsluiting

1. Wat zou er in uw ogen moeten veranderen om de positie van LVB'ers met homoseksuele gevoelens te verbeteren?

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat ze hoopt dat er meer mensen zijn zoals haar cliënt en dat er rekening wordt gehouden met het feit dat zij niet anders willen zijn. Oppassen dus met termen als: handicap dating enz.

1 van de 10 begeleiders vond dat het meer kenbaar gemaakt moet worden binnen het team, zodat ervaringen uitgewisseld worden.

1 van de 10 begeleiders zei dat hij vindt dat het door het hele land meer geaccepteerd moet worden en dat alle begeleiders er verstand van moeten hebben en niet alleen de mensen die daar al ervaring mee hebben.

1 van de 10 begeleiders vond dat er nog meer aandacht voor moet komen binnen teams zodat taboes verdwijnen en ook de cliënten die het minder accepteren van zichzelf, meer ruimte krijgen om er wel vooruit te komen.

1 van de 10 begeleiders vond het noodzakelijk dat het management hun nek uitsteekt en niet gelijk denkt: dat kost ons klanten.

2 van de 10 begeleiders vonden dat de begeleiding nog meer open voor moet staan voor de aanwezigheid voor homoseksualiteit bij de cliënten, maar ook seksualiteit in het algemeen. 1 van de 10 begeleiders vond dat er een beter beleid moet zijn, zodat begeleiders weten waar ze terecht kunnen. 1 van de 10 begeleiders gaf aan meer informatie te willen.

2. Zijn er bepaalde onderwerpen waar wij geen aandacht aan hebben besteed, maar die u wel graag kwijt wil?

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat hij vond dat de doelgroep niet verbijzonderd moet worden en dat goede hulpverlening afhankelijk is van wat er in de maatschappij speelt. Seksueel misbruik ligt vaak op de loer in deze maatschappij.

1 van de 10 begeleiders zei dat veel homoseksuele cliënten erg eenzaam zijn en zij was van mening dat er meer aandacht moet komen voor dit probleem. Nu wordt er veel gekeken naar de seksualiteit maar zijn er ook nog oplossingen te vinden in andere vrijetijdsbesteding voor dit eenzaamheidsprobleem?

1 van de 10 begeleiders gaf aan dat er nog erg weinig voorlichtingsmateriaal is binnen de instellingen.

Wat er verder ter sprake kwam

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat ze vonden dat homoseksualiteit niet moet behandeld worden als iets bijzonders en begeleiding moet bepaald worden wat de cliënt nodig heeft. Alle begeleiders gaven aan dat de cliënten allemaal heel vrijelijk praten over hun seksuele belevenissen. Dat roept nog weleens weestand op bij de hulpverleners.

2 van de 10 begeleiders gaven aan dat ze goede afspraken hebben gemaakt omtrent veilig vrijen en het testen op SOA's.

2 begeleiders gaven erg duidelijk aan dat zij dachten dat er een handelingsverlegenheid is van de begeleiders. Het duidelijk benoemen van seksuele handelingen is niets iets wat wij ons eigen hebben gemaakt, maar juist voor LVB'ers is het goed om deze dingen wel te benoemen.

De meeste begeleiders gaven aan het niet prettig te vinden wanneer een cliënt vrij sprak over zijn belevenissen, die misschien iets te expliciet werden verteld. Veel gaven aan dit liever niet te willen horen.

Bij 3 van de 10 begeleiders ging het gesprek ook over religie en homoseksualiteit, en de begeleiders dachten zelf wel dat hier een moeilijkheid zit.